

Jaarverslag 2002

nederlands instituut voor internationale betrekkingen
netherlands institute of international relations
clingendael

JAARVERSLAG

---

2 0 0 2

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	5
Bestuurlijke samenstelling	7
Stichtingsbestuur	7
Stichtingsbestuur Fonds Clingendael	7
Onderzoek	9
Algemeen	9
Specifieke aandachtspunten	9
Overige activiteiten	10
Opleidingen	13
Cluster Internationale Betrekkingen en Diplomatie	13
Cluster Europese Samenwerking	14
Cluster Internationale Veiligheid en Conflictsituaties	14
Stafbureaus: Directie	17
Externe Betrekkingen	17
Internationale Spectator	18
Informatisering	20
Stafbureaus: Algemene Zaken	21
Bureau Bedrijfsvoering	21
Financiële Administratie	21
Personeel	23
Bibliotheek/Documentatie (Bidoc)	23
Bijlagen	25
I Activiteiten:	25
(a) Afdeling Onderzoek	25
(b) Afdeling Opleidingen	27
(c) Stafbureau Externe Betrekkingen	34
(d) Stafbureau Bibliotheek en Documentatie	41
(e) Optreden elders	45
II Individuele bijdragen staf Clingendael	49
III Staf Clingendael	69

INLEIDING

Het Instituut Clingendael heeft in het afgelopen jaar kans gezien een groot deel van zijn voornemens uit te voeren. In de hoofdstukken die hierna volgen, is getracht de mate waarin projecten konden worden gerealiseerd zo goed mogelijk aan te geven. Mede gezien de publieke waardering voor de inspanningen van het Instituut op de drie terreinen waar het actief is (onderzoek, opleidingen en voorlichting) mag daarom opnieuw van een succesvol jaar worden gesproken. Een positieve ontwikkeling was evenzeer dat de langdurige discussie binnen het Instituut over het scheppen van een effectievere werkverhouding tussen de afdelingen Onderzoek en Opleidingen kon worden afgerond. Voor de gedachte dat op 1 januari 2003 een begin zou moeten worden gemaakt met de instelling van Gemengde Project Groepen, waarin onderzoekers en opleiders op voet van gelijkheid met elkaar zouden gaan samenwerken, bleek onder het personeel brede steun te bestaan na overeenstemming over de randvoorwaarden. Op basis hiervan kon een voorzichtig begin worden gemaakt met het scheppen van onderzoeksräume voor opleiders.

Helaas vertoonde in het verslagjaar de financiële positie van het Instituut een minder positief beeld dan in de afgelopen jaren. Als gevolg van een forse stijging van de salariskosten, voor een aanzienlijk deel veroorzaakt door toepassing van de regeling inzake Individuele Keuzen in het Arbeidsvoorwaardenpakket (IKAP), extra investeringen in de automatisering en kostenoverschrijdingen bij de kantine en de interne huishouding, moest het boekjaar met een tekort worden afgesloten. Dit tekort is ten laste gebracht van de reserves van het Instituut.

5

Wat het onderzoek betreft, was de aandacht in belangrijke mate gericht op de bestudering van de gevolgen van de terroristische aanslagen in de Verenigde Staten van september 2001. Naast onderzoek van bepaalde aspecten van het verschijnsel terrorisme in het algemeen werd het vizier vooral gericht op de groeiende spanningen tussen Europa en de VS. Met dit laatste thema nam het Instituut een draad op die het in het verleden reeds had gesponnen. Zoals in het beleidsplan was aangekondigd is overigens een aanmerkelijk deel van de onderzoekscapaciteit aangewend om het debat in de zgn. Europese Conventie over de toekomst van de Europese Unie te analyseren. Het Instituut prijst zich verder gelukkig dat de verwachtingen die met de oprichting van het *Clingendael International Energy Programme* (CIEP) zijn gewekt, in het afgelopen jaar konden worden waargemaakt. Voor de eerste publicaties en publieksactiviteiten van het CIEP bleek veel belangstelling te bestaan. Niet minder verheugend is dat de *Conflict Research Unit* (CRU) in haar opzet slaagde een groeiend aantal opdrachten te verwerven. Aan het eind van het jaar was het CRU nog in afwachting over de besluitvorming in het ministerie van Buitenlandse Zaken over vervolgfianciering.

De opleidingsactiviteiten van het Instituut, die voor de continuïteit van Clingendael van levensbelang zijn, trokken weer zeer grote aantallen deelnemers. De traditionele cursussen voor buitenlandse diplomaten en ambtenaren konden worden voortgezet, terwijl de internationale en EU-opleidingen en trainingsdagen voor de Nederlandse vakdepartementen konden worden uitgebreid. Ten behoeve van het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken werden speciale cursussen verzorgd voor diverse categorieën van ambtenaren. Op basis van een nieuwe samenwerkingsovereenkomst tussen Clingendael en het Instituut Defensie

Leergangen heeft het Instituut ook aan het militaire onderwijs een forse bijdrage geleverd. Zo verzorgde het de zgn. geïntegreerde module in de Hogere Militaire Vorming en was het verantwoordelijk voor de politiek-strategische vakonderdelen in de tertiaire vorming van kolonels en daarmee gelijkgestelde burgerambtenaren. Een geheel nieuwe ontwikkeling betrof het grote aandeel dat het Instituut heeft genomen in de voorbereiding en uitvoering van een internationaal-gerichte opleiding voor hogere politieambtenaren. In de bestudering van de wisselwerking tussen interne en externe veiligheid ligt voor Clingendael een nieuwe uitdaging. Onder de opleidingen die in Clingendael voor buitenlandse functionarissen werden aangeboden, dient speciale melding te worden gemaakt van een cursus die is gegeven ten behoeve van militairen en veiligheidsfunctionarissen uit Indonesië. Met deze cursus kon de ambitie van het Instituut worden vervuld een bijdrage te leveren aan de democratische opbouw van dit land.

Voor het internationale profiel van het Instituut zijn de speciale programma's voor buitenlandse bezoekers en de buitenlandse missies van het bureau Externe Betrekkingen weer bijzonder waardevol geweest. Tot de laatste behoren de succesvolle trainingen in internationale onderhandelingen en de adviesmissies op diverse terreinen. Verscheidene leden van het Instituut hebben zich ook onderscheiden met het geven van gastlezingen over actuele onderwerpen in een groot aantal landen. Voorzover deze optredens mede als doel hadden het wekken van begrip in den vreemde voor Nederlandse standpunten en opvattingen, kunnen ze worden beschouwd als voorbeelden van effectieve *public diplomacy*.

In het overleg met de Ondernemingsraad is veel zorg besteed aan de herziening van diverse reglementen die in Clingendael van kracht zijn (o.a. het reglement betreffende de secundaire arbeidsvoorwaarden). Uiteindelijk kon de invoeringsdatum van de reglementen worden bepaald op 1 januari 2003. Ten slotte werd, ter vervulling van de vacature-De Milliano, de heer drs D. Vriesendorp (directeur van Amnesty International Nederland) tot nieuw lid van het Algemeen Bestuur verkozen.

Na een werkzaamheid van ruim 20 jaar verliet mw dr M. van Leeuwen (plv. hoofd afdeling Onderzoek) eind 2002 het Instituut om een functie elders te aanvaarden. Clingendael is haar veel dank verschuldigd voor de uitstekende wijze waarop zij haar taken heeft uitgeoefend.

A. van Staden, directeur

BESTUURLIJKE SAMENSTELLING

Stichtingsbestuur

Aan het eind van het verslagjaar was de samenstelling van het Bestuur als volgt:

mr H. van den Broek (voorzitter)
prof.dr H.J.G. Beunders
luitenant-generaal b.d. B.A.C. Droste
generaal der genie b.d. P.J. Graaff
mr A.P.R. Jacobovits de Szeged (vice-voorzitter)
mw prof.dr G. Lycklama à Nijeholt
mr D.H. baron von Maltzahn
mr E.H. Pijnacker Hordijk
cdra b.d. drs B. de Ruiter (penningmeester)
mr J.H. Schraven
drs D. Vriesendorp
prof.dr A. van Staden (secretaris)

7

Stichtingsbestuur Fonds Clingendael

Aan het eind van het verslagjaar was de samenstelling van het Bestuur als volgt:

prof.mr drs H. Langman (voorzitter)
mr W.F. Dutilh
mr W.O. Russell
cdra b.d. drs B. de Ruiter (penningmeester)
M.E.R. barones de Vos van Steenwijk-Groeneveld, lic.
prof.dr A. van Staden (secretaris)

ONDERZOEK

Algemeen

Het onderzoek dat binnen Instituut Clingendael in 2002 is verricht, heeft zoals in het beleidsplan werd aangekondigd, betrekking gehad op de volgende drie thema's:

1. *Buitenlandse betrekkingen en internationale samenwerking*
2. *Europese integratie en samenwerking*
3. *Conflict- en veiligheidsvraagstukken*

Het onderzoek is gedurende het verslagjaar beïnvloed door (de naweeën van) van twee gebeurtenissen. Ten eerste, de strijd tegen het internationaal terrorisme. In het onderzoeksplan voor 2002 werd reeds aangekondigd dat in het kader van het veiligheidsonderzoek bijzondere aandacht zou uitgaan naar de aard van het zogeheten catastrofaal terrorisme, de bestrijding ervan, en in het bijzonder naar de mogelijkheden tot internationale samenwerking op dit terrein. Dit onderwerp heeft dan ook, niet in de laatste plaats door de blijvende grote aandacht van de media, veel van de capaciteit van de afdeling Onderzoek geleverd. Een tweede onderwerp betrof de Europese Conventie, die in het voorjaar van 2002 van start ging. Deze Conventie, die ter voorbereiding dient voor een volgende verdragsherziening, heeft aan het toekomstdebat over de EU een geheel nieuwe dynamiek gegeven. Ook dit onderwerp heeft in het bijzonder waar het de Nederlandse opstelling ten aanzien van de politieke finaliteit van de Europese integratie betreft, veel aandacht gekregen, o.a. in de vorm van lezingen en bijdragen aan het Clingendael-opleidingsprogramma.

9

Specifieke aandachtspunten

Tijdens de verslagperiode werd door de afdeling Onderzoek (soms i.s.m. derden) een vijftiental conferenties/seminars georganiseerd (naast kleinschaliger bijeenkomsten), waarvan acht internationale bijeenkomsten. Separaat werden door de *Conflict Research Unit* (CRU) en het *Clingendael International Energy Programme* (CIEP) (internationale) bijeenkomsten georganiseerd op respectievelijk het terrein van internationale conflictvraagstukken als dat van internationale energiekwesties. De afdeling Onderzoek publiceerde een zevental grote publicaties onder eigen naam (essays en notities). Daarnaast werden bijdragen geleverd aan tal van extern gepubliceerde uitgaven.

Meer in het bijzonder verdienen hier de volgende studies en activiteiten vermelding. Op het terrein van de buitenlandse betrekkingen werd begin 2002 een omvangrijke studie over het functioneren van het *multilaterale bestel* gepubliceerd. In deze studie wordt in het bijzonder ingegaan op de effectiviteit en legitimiteit van het multilaterale systeem tegen de achtergrond van de opkomst van nieuwe spelers (o.a. NGO's), van het voortgaande proces van globalisering en het einde van de Koude Oorlog. Deze studie werd in februari tijdens een seminar besproken. Onder dezelfde noemer werd in het kader van een cyclus van seminars die in opdracht van de ministeries van Buitenlandse Zaken en Economische Zaken wordt georganiseerd (i.s.m. de universiteiten van Amsterdam en Utrecht) in oktober 2002 een interna-

tionale conferentie over de nieuwe wereldhandelsronde, i.h.b. het landbouwdossier gehouden (voor 2003 staan twee volgende seminars gepland). Binnen dit thema is, mede in reactie op de oplopende spanningen in deze verhouding, ook veel aandacht uitgegaan naar de vitaliteit van de transatlantische relatie. Daarover werd in het voorjaar van 2002 een studie gepubliceerd onder de naam *Europa en de Pax Americana. Het transatlantisch bondgenootschap in de schaduw van morgen*.

Op het terrein van de Europese integratie is, overeenkomstig het onderzoeksplan 2002, onderzoek verricht naar de verdere constitutionele ontwikkeling van de Europese Unie, het uitbreidingsproces en de het externe (veiligheids-) beleid van de Europese Unie. In het kader van het aangekondigde project *Europa-2004*, waarbinnen onderzoek wordt gedaan inzake de toekomstige bestuurlijke en politieke ontwikkeling van de Europese Unie zijn studies in gang gezet naar de positie van de Europese Commissie, de rol van de (Europese) raad en van het roulerend voorzitterschap en naar de constitutionele dimensie van de EU. Over de (toekomstige) positie van de Commissie werd in 2002 een Engelstalige studie uitgebracht *Governing Europe: the future role of the European Commission*. Ter ondersteuning van dit project werd in november 2002 een internationale conferentie belegd, waarin de stand van zaken rond de Europese Conventie werd besproken. Het uitbreidingsproces, in het bijzonder in relatie tot de externe effecten ervan, en het buitenlands beleid van de EU werden o.a. aan de orde gesteld in publicaties over de buitengrens van de EU en over het Europese beleid ten aanzien van het Midden-Oosten.

Reeds is vermeld dat in het verslagjaar veel aandacht is geschonken aan het vraagstuk van terroristische dreigingen, zowel wat betreft de verschijningsvormen als de bestrijding ervan. Met het oog op een Engelstalige boekpublicatie *Confronting terrorism: European experiences, threat perceptions and policies* (te verschijnen bij Kluwer) werd een tweetal internationale conferenties belegd. In het bijzonder de gezamenlijke Clingendael-Wilton Park conferentie *Responding to international terrorism* (20-22 september) verdient hier vermelding. Ook de samenwerking met het *Center for Strategic and International Studies* in Washington met betrekking tot onderzoek inzake de westerse inspanningen m.b.t. de reductie van niet-conventionele wapensystemen heeft tot een aantal publicaties geleid, en zal in 2003 worden voortgezet. Vanaf de zomer van 2002 is het onderwerp Irak prominent op de onderzoeksagenda verschenen. In dit kader is een overzicht van de besluitvorming door de VN-Veiligheidsraad t.a.v. Irak gepubliceerd. Tot slot zijn studies gepubliceerd over de toepassing van *coercive diplomacy* (o.a. in het kader van operatie *Enduring Freedom*), dit mede in het licht van ontwikkelingen op militair en strategisch-doctrinair gebied in vooral de VS.

Overige activiteiten

Ook in 2002 zijn twee EU-voorzitterschapsconferenties georganiseerd (i.s.m. het Bureau Externe Betrekkingen). In januari vond een conferentie plus seminar plaats rond het Spaans voorzitterschap. In september volgde een conferentie n.a.v. het Deens voorzitterschap. In november vond bovendien, anticiperend op het komend Grieks voorzitterschap, in Athene een bilaterale Grieks-Nederlandse bijeenkomst plaats, die in samenwerking met het Griekse Instituut voor Internationale Betrekkingen (ELIAMEP) was georganiseerd. Bij de contacten met buitenlandse instituten moet de hernieuwde samenwerking met het Koninklijk Instituut

voor Internationale Betrekkingen (KIIB) te Brussel genoemd worden. Deze samenwerking zal in 2003 tot een aantal gezamenlijke activiteiten leiden op het terrein van de Europese integratie en inzake veiligheidsvraagstukken.

Ook in 2002 zijn medewerkers van de afdeling Onderzoek zeer nauw betrokken geweest bij opleidings-, publieks- en adviserende activiteiten, en bij de uitvoering van opdrachten ten behoeve van derden (o.a. de ministeries van Buitenlandse Zaken, Verkeer en Waterstaat en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties).

OPLEIDINGEN

Het ambitieus meerjarenbeleid opleidingen, waarvoor in 2001 de toon is gezet, is verder gecontinueerd in het verslagjaar. In de eerste plaats gaat het hier om de ontwikkeling van competenties die nodig zijn voor succesvolle acquisitie, de ontwikkeling van nieuwe opleidingen en conceptuele vernieuwing - waar de markt in toenemende mate om vraagt. Daarnaast is voortgang geboekt met de participatie van opleidingsstaf in onderzoek, wat heeft geresulteerd in publicaties, deelname aan internationale conferenties en het ontwikkelen van nieuwe opleidingsexpertise. In 2002 zijn de voorwaarden geschapen voor het voorzichtig en gefaseerd beschikbaar maken van onderzoekstijd voor de staf bij Opleidingen. Ten behoeve hiervan is de administratieve sector van de afdeling versterkt en gereorganiseerd. Het gunstig effect daarvan op de werklust van de wetenschappelijke staf zal in 2003 merkbaar moeten zijn en ruimte dienen te scheppen voor de participatie van opleidingsstaf in gemengde projectgroepen (bestaande uit staf van Opleidingen, Onderzoek en Externe Betrekkingen).

Het afgelopen jaar is wederom bijzonder druk geweest voor de afdeling. De drie secties richten zich steeds duidelijker op het ontwikkelen van hoogwaardige opleidingsproducten. De reden hiervoor ligt vooral in het feit dat bij opleidingen voor gevorderde doelgroepen opdrachtgevers steeds vaker hogere eisen stellen aan (arbeids)intensieve begeleiding van de cursisten door medewerkers van Opleidingen. De afdeling streeft daarnaast naar sterkere internationale profilering van Clingendael en zij draagt daaraan actief bij, in de eerste plaats op het terrein van opleidingen maar ook door eigen onderzoek en netwerken. Zoals in het vorige verslagjaar zijn de financiële resultaten van Opleidingen alleszins bevredigend te noemen en hebben ze de verwachtingen overtroffen. Wel zijn er de eerste tekenen van een opleidingsmarkt waarop naar alle waarschijnlijkheid zal worden bezuinigd, een ontwikkeling die scherp in de gaten wordt gehouden. Hieronder volgt een selectief overzicht van de werkzaamheden van de drie secties.

13

Internationale Betrekkingen en Diplomatie

De Leergang Buitenlandse Betrekkingen beleefde vorig jaar zijn 35-jarig jubileum, dat werd gevierd met een reünie voor oud-cursisten van de afgelopen 10 jaar. De LBB en andere programma's voor Nederlandse doelgroepen werden opnieuw aangepast aan de meest recente internationale ontwikkelingen en didactische inzichten. Het elektronisch evaluatiesysteem van de afdeling werd in de LBB met succes als pilot uitgevoerd. Daarnaast werd in de tweede helft van het verslagjaar behoorlijk geïnvesteerd in het schrijven van nieuwe curricula voor het ministerie van Buitenlandse Zaken. In 2003 zullen deze trajecten zoveel mogelijk worden uitgevoerd. De bijdragen aan grote opleidingsprojecten voor het Instituut Defensie Leergangen en het ministerie van LNV werden volgens plan gerealiseerd.

De activiteiten voor buitenlandse diplomaten spitsten zich toe op de volgende regio's en landen: Midden -en Oost-Europa, Cyprus, Centraal-Azië en Mongolië, het Midden-Oosten, Ethiopië, Zuid-Afrika en Suriname. In het kader van het Matra-programma vonden nieuwe

projecten plaats die de institutionele ontwikkeling van de Roemeense diplomatieke academie ondersteunden. De alumnicursus voor de toetredende landen uit Midden-Europa werd zeer gewaardeerd door de deelnemers. Uniek was de opleiding in Europese samenwerking en diplomatieke vaardigheden voor vertegenwoordigers van het Turkse deel van Cyprus. Opvallend was verder de sterk toegenomen belangstelling van landen uit het Midden-Oosten. Diplomaten en internationaal werkende beleidsambtenaren uit Iran en Jemen volgden een training van drie tot vier weken in Den Haag. Met Oman werden afspraken gemaakt voor een diplomatieke opleiding in mei 2003. Ten slotte werd in vijf modules en twee workshops een leergang internationale beleidsvaardigheden voor Surinaamse ambtenaren en het bedrijfsleven uitgevoerd in Paramaribo.

Europese samenwerking

Zoals werd aangekondigd in het beleidsplan 2002, verzorgde de sectie dit jaar twee grote opleidingen voor de Rijksoverheid (in opdracht van het ministerie van BZK). Het ging hier om de oriëntatiecursus op de Europese Unie voor een groep van 120 Rijkstrainees en de participatie van Clingendael in drie EU-opleidingen ter voorbereiding van Nederlandse kandidaten op de concoursen van de Europese Commissie. Er werden in totaal zo'n 185 mensen getraind. Nieuw in deze laatstgenoemde opleiding was de ICT-component, die door de deelnemers zeer intensief werd gebruikt en positief werd beoordeeld. Inmiddels is bekend geworden dat het slagingspercentage van Nederlanders in de concoursen merkbaar is toegenomen. Over het algemeen wordt aangenomen dat de BZK EU-opleiding daaraan een positieve bijdrage heeft geleverd.

De sectie slaagde er niet alleen in uitzonderlijk grote aantallen Nederlandse cursisten op te leiden, ook werden twee grote groepen ambtenaren uit de kandidaat-lidstaten door Clingendael onderwezen. In september en oktober vond de laatste, zeer succesvolle drie-weekse ADEPT IV-Social Affairs cursus plaats, met 50 deelnemers. Daarnaast ontwikkelde Instituut Clingendael voor bureau Cross de nieuwe ADEPT-How to operate in Brussels cursus. Deze cursus voor 100 deelnemers uit de kandidaat-lidstaten en Kroatië duurde twee weken. Dezelfde cursus zal in 2003 twee keer plaatsvinden, één keer in Polen en één keer wederom in Noordwijkerhout. Verder verzorgden medewerkers van de sectie een driedaagse training in Polen voor 40 politiefunctionarissen en werd in Roemenië lesgegeven aan een groep van 35 jonge diplomaten. Naast ambtenaren en andere professionals speelden ongeveer 200 Nederlandse en buitenlandse studenten de simulatie Dilemma's van Europese integratie.

Internationale Veiligheid & Conflictsituaties

Door de sectie werd in 2002 een veelzijdig en omvangrijk pakket aan opleidingen verzorgd, dat in totaal 440 dagdelen omvatte, voor een totaal van 748 cursisten. Peacekeeping (PK) opleidingen vormen nog steeds een belangrijk deel van het opleidingspakket, waarin bijna een vierde deel van het werk van de sectie wordt gestoken.

De vorig jaar genoemde nieuwe initiatieven hebben in 2002 geleid tot een aantal prestigieuze opleidingen. In samenwerking met de School voor Politie Leiderschap (LSOP) is een eerste internationale opleiding voor hogere politiefunctionarissen van start gegaan. Met deze nieuwe opleiding is een grote inspanning gemoeid. Aangezien deze bijzonder succesvol blijkt, wordt ze in nauwe samenwerking met de opdrachtgever voortgezet. Opleidingen voor uit te zenden personeel van de Koninklijke Marechaussee werden in 2002 met het aflopen van het UNIPTF mandaat voor het laatst gegeven. De professionalisering op het gebied van civiel crisismanagement, waarvoor de door de Europese Commissie ingestelde 'Core Group' trainingscurricula heeft ontworpen, heeft geresulteerd in een geaccepteerde 'Europese opleidingsnorm'. Clingendael is als enige Nederlandse instelling betrokken bij dit initiatief.

Beproefde opleidingen zoals de cursus crisisbeheersing (CCB) en de cursus internationale veiligheid (CIV) blijken onveranderd succesvol en bleven derhalve deel uitmaken van het IV&C werkpakket. De uit zo'n 90 dagdelen bestaande opleiding voor een groep van 200 reservemilitairen, die in tijden van crisis bij het Nationaal Commando (NATCO) kunnen worden ingezet, werd in 2002 succesvol afgerond. De good governance opleiding voor Indonesische militairen werd in het verslagjaar voor de eerste maal georganiseerd. In overleg met de Nederlandse ambassade te Jakarta is besloten het project de komende drie jaar te continueren. Ten slotte werd in het verslagjaar wederom steun verleend aan de Leergang Topmanagement Defensie. Deze leergang wordt in samenspraak met het Instituut Defensie Leergangen door de sectie IV&C aan de actualiteit getoetst, ontworpen en begeleid. De bijdrage aan de cursus voor Militair Attachés (Milats) blijft eveneens een vast en gewild onderdeel van het programma.

STAFBUREAUS DIRECTIE

Externe Betrekkingen

Realisatie van beleidsvoornemens. De verwachting dat de werkzaamheden van het bureau een aanzienlijke 'spin-off' zouden genereren voor het internationaal opererend bedrijfsleven (Beleidsplan 2002, pagina 17) werd bewaarheid door het grote succes van het Clingendael International Energy Programme (CIEP). Dit succes is mede mogelijk gemaakt door de grote inzet van het Bureau Externe Betrekkingen (EB). De voorgenomen activiteiten op opleidingsterrein (pagina 19) werden gerealiseerd, aangevuld met een reeks niet-voorziene interne en externe trainingen. Hetzelfde geldt voor de geplande conferenties op Clingendael zelf, waaraan een reeks lezingen van bezoekende hoogwaardigheidsbekleders kon worden toegevoegd. De vier geprogrammeerde Newsletters verschenen binnen de daartoe gestelde termijnen (pagina 18).

Voorlichting en public relations. Het Bureau Externe Betrekkingen publiceerde vier Newsletters, steunde de afdelingen Onderzoek en Opleidingen bij het uitbrengen van hun brochures en bij de vormgeving van hun publicaties. Daarnaast werd de algemene Engelstalige Clingendaelbrochure geheel herzien. Zij zag in januari 2003 het licht. EB verzorgde voorts de mondelinge voorlichting ten behoeve van pers en publiek, deels direct uit eigen hand, deels door vragenstellers door te sluizen naar deskundigen binnen en buiten Clingendael. De staf verleende steun bij de werving en uitvoering van projecten voor de afdelingen Onderzoek en Opleidingen. Eén staflid was op semi-permanente basis verbonden aan het Clingendael International Energy Programme.

Bijeenkomsten en bezoekersprogramma's. In bijlage Ic van dit jaarverslag is een volledig overzicht te vinden van de door EB georganiseerde conferenties, seminars, lezingen, bezoeken, e.d.

(Ex-)staatshoofden, (ex-)ministers, staatssecretarissen, (ex-)kamerleden, ambtenaren, wetenschappers, alsmede prominente sportlieden passeerden de revue. Een greep: Prins Willem-Alexander, Johan Cruijff, de president van Nigeria, de ex-koning van Roemenië, de EU-hoofdonderhandelaar van Cyprus, de Franse minister voor Europese Zaken, de staatssecretaris van Defensie van Slowakije, de politiek adviseur van de president van Jemen en diverse buitenlandse diplomaten, onder wie de directeurs van de diplomatieke academies in Teheran, Ulaanbaatar en Wenen.

Adviesmissies naar het buitenland. EB staf ondernam drie substantiële adviesmissies. Eén naar Boekarest voor het United Nations Development Programme teneinde de staf van president Illiescu te adviseren over het functioneren van de presidentiële organisatie. Een andere missie vond plaats in de context van het Clingendael International Energy Programme als follow-up van een EB-missie naar La Paz in het jaar 2001. De reis naar Bolivia behelsde advise-

ring ten aanzien van onderhandelingen in het kader van de Boliviaanse gasexport. In Wenen werden inspecteurs van de Comprehensive Nuclear Test-Ban Treaty Organisation geadviseerd over toegangsonderhandelingen tot testgebieden. Deze missie van ruim een week werd uitgevoerd door twee EB-stafleden.

Internationaal onderhandelen. EB verzorgde vele trainingen op Clingendael (gemiddeld ruim éénmaal per week) en op instituten en universiteiten elders in Nederland en in het buitenland. Opnieuw een greep: vier keer voor het NATO Defence College te Rome, twee keer voor het Institut des Hautes Etudes (Genève) in Tblisi, één keer voor de ministeries van Buitenlandse Zaken van Armenië, Benin, Duitsland, Ierland en Jemen. Daarnaast voor universiteiten, zoals in Dubrovnik, Malibu en St. Petersburg. Voor een volledig overzicht gelieve men bijlage 1c van dit Jaarverslag te raadplegen. In het kader van het Processes of International Negotiation Network (PIN) werd onderzoek gedaan naar internationale onderhandelingsprocessen, onder meer voor de reader 'Negotiating European Union' (NEU).

Internationale Spectator

Het maandblad *Internationale Spectator* heeft in het jaar 2002 (jaargang 56) zijn abonneestand enigszins kunnen uitbreiden. De groei met ongeveer 50 abonnees (circa 2,5%) betekent een ommekeer in de tendens van een teruglopend abonneestand, zoals sinds begin jaren '90 het geval is geweest. Een verklaring van dit heuglijk feit kan wellicht gevonden worden in de interessante ontwikkelingen in de internationale politiek en de manier waarop de redactie van de *Internationale Spectator* hierop heeft ingespeeld. Aan de hand van haar leidraad voor redactiebeleid, *het volgen, en waar mogelijk stimuleren, van het openbare debat over internationale zaken, in het bijzonder de Nederlandse buitenlandse politiek*, heeft de redactie van de *Internationale Spectator* via het vroegtijdig vaststellen van thematische clusters van artikelen vele actuele zaken onder de loep kunnen nemen en de publieke discussie kunnen volgen, en in sommige gevallen kunnen voeden. Zo hebben onderwerpen als de internationale strijd tegen het terrorisme, de crisis in de transatlantische betrekkingen, Europa op weg naar een eigen veiligheids- en defensie-identiteit, de voortgang in de Europese Conventie, de interne ontwikkelingen in China en China's geopolitieke rol in Centraal-Azië, de imagobevordering van landen (*branding*), alsmede de politieke en economische ontwikkeling in Afrika en Midden-Amerika een prominente plaats gekregen in de elf afleveringen van de *Internationale Spectator* in 2002, terwijl het maandblad actief heeft deelgenomen aan de discussies rond het NIOD-rapport over Srebrenica en omtrent het broeikaseffect.

In dit redactieproces is de grote hoeveelheid spontaan aangeboden kopij telkens aan strenge kwaliteitseisen getoetst, maar is vooral ook een actief acquisitiebeleid gevoerd, mede op basis van, zoals gezegd, in een vroeg stadium geformuleerde clusterthema's. Naast deze thematische aanpak heeft de redactie ook zoveel mogelijk andere onderwerpen behandeld, teneinde het blad zijn 'elk wat wils'-karakter te laten behouden.

Naast de strenge selectie op kwaliteit, heeft de redactie ook haar uiterste best gedaan de lengte van de artikelen zoveel mogelijk te beperken tot een optimaal gemiddelde van 5-6 pagina's in druk. Dat heeft er o.a. toe geleid dat het maandblad er in 2002 wederom in is geslaagd binnen zijn paginabudget van 636 blz. te blijven, met een forse financiële besparing als resultaat.

De opmaak van de omslag en het binnenwerk zijn in 2002 ongewijzigd gebleven. Wel is een aantal afleveringen opgesierd door politieke prenten van *cartoonist* Maarten Bels.

In de 636 pagina's van jaargang 56 kwamen 114 Nederlandse en 17 buitenlandse auteurs (van wie 14 uit Vlaanderen/België) tot 150 bijdragen: in de vorm van columns (11), artikelen (85), besprekingsartikelen (3), boekbesprekingen (38) en reacties op eerder gepubliceerde bijdragen (13). Drie bijdragen werden door de eindredactie uit het Engels vertaald. De 14 auteurs uit Vlaanderen vertegenwoordigen de sinds begin jaren '90 toegenomen, thans stabiele Belgische deelname aan de *Internationale Spectator*, dit conform het beleid van de redactie om ook voor onze Nederlandstalige zuiderburen als forum en publikatiemogelijkheid te fungeren.

De *kernredactie*, bestaande uit de hoofdredacteur en de beide eindredacteurs, kwam (nagenoeg) wekelijks bijeen. Vijfmaal: op 19 februari, 25 april, 25 juni, 10 september en 14 november, vond een vergadering van de voltallige *algemene redactie* (van 16 redacteurs) plaats. De samenstelling van de algemene redactie bleef in 2002 ongewijzigd.

De eindredactie werd wederom door beide eindredacteurs in een duobaanconstructie (elk een 0,6-aanstelling) gevoerd. In de resterende tijd hebben zij, als vervolg op het eind 2001 uitgebrachte rapport *Van Spinelli tot Busquin: Onderzoeksbeleid van de Europese Unie in perspectief*, in 2002 gedurende acht maanden namens Instituut Clingendael in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen onderzoek verricht naar mogelijkheden tot het instellen van een Europese Onderzoeksraad. Het desbetreffende eindrapport, *Towards a European Research Council: An Offer that cannot be refused*, werd in november 2002 gepubliceerd.

Mw dr F. van den Burg continueerde in 2002 de redactievoering van de rubriek 'boekankondigingen', waarvan de naam in de loop van het jaar is gewijzigd in 'signalementen'. De heer J.H. Sampiemon, commentator van *NRC Handelsblad*, werd als vaste recensent aangehouden, in het bijzonder van boeken op het gebied van de Amerikaanse buitenlandse politiek. De eindredactie heeft in de periode juli-september wederom gastvrijheid geboden aan een stagiaire van de Rijksuniversiteit Groningen, mw Deborah Reinders, die naast haar werkzaamheden als assistente van de eindredactie, een onderzoek heeft verricht naar met de *Internationale Spectator* vergelijkbare buitenlandse tijdschriften.

Ook in 2002 bereikten de bijdragen aan de *Internationale Spectator* hoofdzakelijk via e-mail het redactiebureau, hetgeen tot extra actualisering heeft geleid. Op de website van het Instituut Clingendael staat maandelijks, naast de inhoudsopgave en de summaries van de artikelen, de integrale tekst van de column.

In de wetenschap van de voortdurende ondersteuning van de uitgever, Koninklijke Van Gorcum B.V., met een vaste verspreiding van c. 2.350 exemplaren (voor de vier Europeanummers is de verspreiding c. 3.500) en gezien de groei in het abonneebestand, kan met voldoening worden geconstateerd dat de *Internationale Spectator* zich licht heeft kunnen versterken op de tijdschriftenmarkt.

Informatisering

De Clingendael-website is waar nodig aangepast en onder meer uitgebreid met informatie over de Discussion Papers in Diplomacy, die men tevens kan downloaden.

Ten behoeve van de twee leergangsites, de LNV-leergang en het EU-Concours werden diverse modules herzien en uitgebreid voor nieuwe deelnemersgroepen.

Het aantal bezoekers stijgt gestaag en bedraagt gemiddeld enkele tienduizenden per maand.

Extern werd een applicatie in ASP verder ontwikkeld voor het evalueren van cursussen, zoals de LCAM, LOD, ADEPT en de LBB-cursus. Het evalueren van een cursus kan nu, zowel door interne als externe gebruikers, plaatshebben via een webbrowser.

In het kader van de ADEPT-cursus werd in samenwerking met S. Nollen een cd-rom met studiemateriaal 'How to operate in Brussels' uitgegeven en verspreid onder honderd cursisten.

Er werd een nieuwe, snellere internetverbinding via een andere provider aangelegd.

Een nieuwe fileservers, draaiend onder Windows 2000 werd redundant uitgevoerd door deze te spiegelen op een server in Telecity.

Voor de financiële administratie is Exact voor Windows als applicatie opgevolgd door Exact Globe, die op een nieuwe server werd geplaatst.

Een aanvang is gemaakt met het upgraden van werkplekken naar de Windows 2000 workstation-versie.

Met het Asser Instituut, het Institute of Social Studies en de Gemeente Den Haag werd samengewerkt om de website www.thehaguelegalcapital.nl op te richten.

STAFBUREAUS BEDRIJFSVOERING

BEDRIJFSVOERING

In 2002 is het keukengedeelte van het bedrijfsrestaurant gerenoveerd. De bestaande ruimte is op een andere wijze ingericht, waardoor er een groter buffetgedeelte is ontstaan. Hierdoor zijn de wachttijden tijdens de lunch in het bedrijfsrestaurant, dat ook door de cursisten van het Instituut wordt gebruikt, verminderd.

Alle toiletblokken in het gebouw zijn in 2002 vernieuwd.

Er is structureel onderhoud gepleegd aan de renovaties van het gebouw, die in 2001 zijn uitgevoerd.

In 2002 is overleg gestart met de Gemeente Den Haag over het verkrijgen van extra kantoorruimte binnen het Park Clingendael en wel in de theeschenkerij 'De Hut'.

Dit overleg resulteerde in een huurovereenkomst met de Gemeente Den Haag voor de duur van vijf jaar, ingaande op 1 februari 2003 en lopende tot en met 31 januari 2008. Deze overeenkomst verplicht de huurder tot de exploitatie van de theeschenkerij gedurende de maanden april tot en met september ten minste zes dagen per week.

Buiten deze maanden kan het restaurantgedeelte dienen als collegezaal.

Voor de exploitatie van het theehuis is een cateraar aangezocht.

Het bedrijfsgedeelte zal verbouwd worden tot 120 m² kantoorruimte.

Zoals in de afgelopen jaren het geval was, kon Instituut Clingendael ook dit jaar weer rekenen op de assistentie van de Dienst Omnigroen bij interne verhuizingen.

Er vond ieder kwartaal een financiële rapportage aan directie en algemeen bestuur plaats.

Het financiële beleid werd regelmatig met de penningmeester van het bestuur, cdra b.d. drs B. de Ruiter, doorgesproken.

Tevens vond er regelmatig overleg plaats met het Ministerie van Buitenlandse Zaken over de jaarstukken 2001 en de begroting voor 2003. Binnen de gestelde kaders werden deze tot beider tevredenheid afgesloten.

De ontwikkeling van de financiële situatie van Clingendael zal worden uiteengezet in de jaarrekening 2002.

Financiële Administratie

De Jaarrekening van het Instituut zal tegelijkertijd met, maar separaat van, het Jaarverslag worden gepubliceerd.

Het resultaat van het Instituut Clingendael laat een beperkt verlies zien van Euro 18.177.

Afdeling Onderzoek

Het resultaat is positiever dan begroot. In belangrijke mate werd het resultaat in gunstige zin beïnvloed door een aantal niet begrote terrorisme onderzoeken en niet begrote projecten van het CRU. Ten opzicht van 2001 is het afdelingsresultaat gestegen met Euro 131.760.

Afdeling Opleiding

Ook dit boekjaar kon de afdeling een positiever resultaat noteren ten opzichte van de begroting. De EU-Concours projecten en diverse niet begrote opleidingen voor een aantal vakministeries hebben geleid tot dit positieve resultaat.

Ten opzichte van 2001 is de omzet gestegen met Euro 487.603 en het afdelingsresultaat met Euro 92.113.

Stafbureau Externe Betrekkingen

De omzet en het resultaat zijn op het niveau van 2001 gebleven.

Stafbureau Informatisering

Het investeringsbudget is in dit boekjaar overschreden met EURO 137.381.

Diverse dringende grote investeringen moesten worden uitgevoerd, in het bijzonder de vervanging van servers. Het verzoek van de directie tot een externe back-up was hier mede debet aan. Aan de hand van het voortschrijdend bedrijfsresultaat is deze overschrijding te verantwoorden.

Stafbureau Bedrijfsvoering

Het investeringsbudget is dit jaar overschreden met Euro 87.155. De totale lasten van het Stafbureau bleven binnen het budget. De pas in 2003 geplande verbouwing van de kantine werd door dringende noodzaak reeds in 2002 uitgevoerd. Verder noopte de uitbreiding van werkplekken binnen het gebouw tot een extra investering in kantoormeubilair. Ten behoeve van de toekomstige uitbreiding van het Instituut is reeds in 2002 een investering uitgevoerd ten behoeve van het meubilair ten bedrage van Euro 40.000.

Als gevolg van de invoering van de IKAP regeling is de salarislust in vergelijking met 2001 met Euro 253.000 gestegen. Deze stijging werd niet door de exploitatiesubsidie op salariskosten afgedekt maar moest volledig worden gefinancierd uit opdrachten.

De totale salarislust is gestegen met Euro 353.355.

Een bedrag van Euro 102.000 werd door de WAGGS - regeling weer gecompenseerd.

Stafbureaus Bidoc en Spectator

De lasten en baten bleven bij beide stafbureaus binnen de begroting.

Personeel

In 2002 telde het personeelsbestand 73 werknemers.

In het personeelsbestand hebben de volgende mutaties plaatsgevonden:

<i>Afdeling Onderzoek</i>	<i>vertrokken:</i>	Kitty l'Ami
		Rob Aspeslagh
		Femke Hoogeveen
		Bart Klem
		Rem Korteweg
		Marianne van Leeuwen
	<i>aangesteld:</i>	Anna Michalski
		Ellen Muntinga
		Emeric Rogier
<i>Afdeling Opleidingen</i>	<i>vertrokken:</i>	Ad Buijnsters
		Fransje Sprangemeijer-Sollewijn Gelpke
		Nessy Sjarbaini
	<i>aangesteld:</i>	Denise Belfor
		Machteld Boot
		May Bredt
		Rob Vijsma

De vacature van plv hoofd van de afdeling Onderzoek, die is ontstaan door het vertrek van Marianne van Leeuwen, is ingevuld door Peter van Ham, die werkzaam was als senior onderzoeker.

In 2002 hebben negen stagiaires voor korte of langere tijd in het Instituut praktijkervaring opgedaan.

Bibliotheek en Documentatie

Ondersteuning van Projecten en Opleidingen

Naast de vaste taken nam het uitvoeren van speciale opdrachten en het ondersteunen bij de uitvoering van cursussen een steeds groter beslag op de tijd van de informatiespecialisten. De vaste taken bestonden uit: het invoeren van boeken, tijdschriftartikelen en grijze literatuur in de catalogus; het onderhouden van het krantenknipselarchief; het voeren van de nodige administratie voor verwerving en registratie van tijdschriften en boeken; het beantwoorden van vragen van cursisten, bezoekers en medewerkers; het bijhouden van het documentatiesysteem voor Opleidingen; het zoeken naar informatie op het Internet en het maken van literatuuroverzichten en literatuurlijsten.

Voor het langlopende Terrorismedoelproject en het dit jaar gestarte onderzoek naar Public Diplomacy verzamelde het Bureau zowel in- als extern de bibliografische bronnen. Voor de speciale Clingendael websites voor de cursus voor het LNV en het zgn. "Concours", alsmede

de rubriek Focus leverde het Bureau Internetadressen en literatuurlijsten die twee keer geactualiseerd werden. Daarnaast werd t.b.v. cursisten en medewerkers zoals steeds de “Webguide to Information on International Relations and Security” bijgehouden en (waar nodig) uitgebreid. Mw. Molenaar verzorgde een viertal maal de rubriek “Wegwijs op het Internet” voor de Internationale Spectator.

In het kader van het opzetten van een documentatiecentrum voor de nieuwe Diplomatic Academy in Roemenië werd de beoogde bibliothecaris aldaar, dhr. Stephan Buruiana, gedurende een week door mw. S. van Ankeren begeleid. De bevindingen werden neergelegd in een uitgebreid verslag. Ook was er regelmatig contact per e-mail en verzorgde het Bureau de selectie en bestelling van een startcollectie.

Bijzondere eigen projecten

Nieuw softwareprogramma voor de catalogus (database)

Dat het softwareprogramma dat gebruikt wordt om te catalogiseren, dringend aan vervanging toe was werd al eerder geconstateerd. In het verslagjaar was een budget vrijgemaakt om tot aanschaf van een nieuw softwarepakket over te gaan. Stagiaire mw. Loes Westerveen nam gedurende vier maanden de taak op zich om de beschikbare softwareprogramma's met elkaar te vergelijken. Dit onderzoek leidde tot een weloverwogen keuze voor het programma Bibis 2000. De implementatie van het programma moest vanwege technische bezwaren worden uitgesteld tot 2003.

Digitalisering van de collectie en dienstverlening

De inhoud van het documentatiesysteem met readermateriaal voor Opleidingen werd volledig gedigitaliseerd. De laatste niet-digitale documenten werden gescand en gecorrigeerd.

Alle ontwikkelingen op het gebied van digitalisering van informatiebronnen als kranten- en tijdschriftartikelen en adres- en woordenboeken werden nauwlettend gevolgd. Tot nu toe blijven deze digitale bronnen echter steeds te duur in verhouding tot de vraag ernaar.

Mw. Molenaar volgde de cursus “Geautomatiseerd literatuurzoeken” en woonde een seminar over “digital reference services” bij. Mw. van Ankeren volgde een Workshop over Intranet bij en rapporteerde hierover aan de Directie.

Cursus zoeken op Internet

Gebleken was dat de Clingendael-staf behoefte had aan een cursus zoeken op Internet. Cursussen die op het Internet zelf zijn te vinden vond men niet duidelijk of niet toegesneden op de eigen vraag. Mw. S. van Ankeren heeft daarom voor een geheel andere aanpak van de materie gekozen. De cursus bestond uit een college van twee uur ondersteund door een powerpointpresentatie en een cursusboek met achtergrondmateriaal. De cursus werd drie keer gegeven aan ca. 15 stafleden. Het cursusboek werd ook onder de cursisten van het zusterinstituut in Suriname verspreid.

Externe contacten

De jaarlijkse conferentie van het European Information Network on International Relations and Area Studies te Berlijn werd in oktober door S. van Ankeren bezocht. Van deze bijeenkomst werd een verslag opgesteld. De banden met verwante instellingen in Den Haag werden aangehaald.

BIJLAGEN

I ACTIVITEITEN

a Conferenties, Symposia, Colloquia van de afdeling Onderzoek

22 januari	Bijeenkomst 'The Spanish Presidency of the European Union' (Jan Rood i.s.m. bureau Externe Betrekkingen)
7/8 februari	Seminar 'Terrorism and Counterterrorism in Europe' (Marianne van Leeuwen)
22 februari	Seminar 'Multilaterale Besluitvorming' (Leo van Maare)
14-15 maart	Duits-Nederlandse Round Table (Jan Rood i.s.m. Atlantische Commissie)
16 april	Seminar 'Op weg naar een geloofwaardig EVDB?' (Jan Rood i.s.m. S. Everts)
19 april	Seminar 'Indonesië: toekomst van de staat en democratie' (Rob Aspeslagh i.s.m. ministerie van Buitenlandse Zaken)
22 april	Paneldiscussie 'Human Rights in the Foreign Policy of the Netherlands' (Jan Rood i.s.m. P. Baehr)
23-24 mei	Workshop Politicologenetmaal (Jan Rood i.s.m. NKWP)
30 mei en 4 juni	Expertmeeting Nederland en de Europese Conventie (Jan Rood i.s.m. WRR)
5 juni	Bijeenkomst 'De Poolse oostgrens als toekomstige buitengrens van de EU' (Hans van der Meulen)
6 juni	Conferentie 'Monetary Union and Globalisation of Financial Markets' (Jan Rood i.s.m. SEP/GEPE, Brussel)
7 juni	Bijeenkomst met Mr B. Mboi (Rob Aspeslagh)

<i>17 juni</i>	Lunchseminar met Anna Michalski , ‘Positie van de Europese Commissie tegen de achtergrond van het toekomstdebat en de lopende Europese Conventie’
<i>5 september</i>	Seminar ‘The Danish Presidency of the European Union’ (Jan Rood i.s.m. bureau Externe Betrekkingen)
<i>20-22 september</i>	Conferentie Responding to International Terrorism: Forging effective responses after the 2001 attack on the U.S. (Marianne van Leeuwen i.s.m. Wilton Park)
<i>30 september</i>	Lunchseminar met Laurens-Jan Brinkhorst, ‘Nederlandse positie in de EU en Brussel’
<i>7 oktober</i>	Expert Meeting Multifunctionality and the WTO negotiations on Agriculture (Jan Rood i.s.m. CEDLA/Universiteit Utrecht)
<i>10/11 oktober</i>	Seminar ‘Enhancing Security and Cooperation in Central Africa: Can the OSCE Experience be helpful’ (Jan Rood i.s.m. ministerie van Buitenlandse Zaken)
<i>17 oktober</i>	Symposium i.v.m onthulling verzetsmonument (Rob Aspeslagh i.s.m. Gemeente Zandvoort)
<i>9 november</i>	Conferentie ‘Second Greek-Dutch Round Table’ (Jan Rood i.s.m. ELIAMEP, Athene)
<i>22 november</i>	Expert Meeting ‘Debating Europe’s Future: The Political Setting of the European Convention’ (Alfred Pijpers i.s.m. Duitsland Instituut)
<i>4/5 december</i>	Conferentie ‘Evaluating NATO’s Future and the Consequences for European Security’ (Rob de Wijk i.s.m. Bertelsmann Foundation, Duitsland)

b Overzicht Cursussen, Seminars, Conferenties van de afdeling Opleidingen

OVERZICHT 2002

JANUARI

Datum	cursus	cluster	Dagd.:	Deeln.:	locatie
7 t/m 11	Contco (Contingents Commando SFOR)	IV	8	8	Clingendael
9 en 10	Startende beleidsmedewerkers LNV	IB	zie 2001		Clingendael
10 en 11	LNV Module 7	IB	4	15	Clingendael
12, 19, 26	EU-opleiding	ES	5	31	Mercure Hotel, Den Haag
14 t/m 25	UNIPTF (United Nations International Police Task Force)	IV	20	29	ASK/Apeldoorn
15	BZK / Leergang Bestuurskunde I	ES	2	15	ROI
21 jan. t/m 17 mei	LTD (Leergang Topmanagement Defensie)	IV	92	9	IDL
21, 24 en 25	EU-simulatie	ES	6	120	Tilburg
24	Terugkommiddag EZ, LNV, V&W	ES	1	15	Clingendael
28 januari	VN Simulatie	IB	18	1	Clingendael
28 t/m 29	Oriëntatie op de Europese Unie	ES	4	20	Clingendael
28 t/m 30	Cursus Crisisbeheersing voor het Nationaal Commando	IV	6	20	Clingendael
29 januari	Leergang starten met beleid	IB	2	2	Brussel
30 jan. t/m 28 maart	Leergang Middeneuropese en Turkse Diplomaten	IB	86	25	Clingendael
31	Seminar Nederland in Brussel	ES	2	88	Clingendael

27

FEBRUARI

Datum	cursus	cluster	Dagd.:	Deeln.:	locatie
1	Terugkommiddag en Afsluiting Leergang Internationaal Beleid LNV	IB	2	15	Clingendael
4	Leergang Beleid en Praktijk voor het Ministerie van BZK	ES	2	6	ROI
4 t/m 6	Oriëntatie op de Europese Unie voor Trainees	ES	6	20	Clingendael
4 t/m 8	SFOR	IV	10	12	IDL
5 en 13	Casus Spanningen in Noord-Afrika	IV	1	15	IDL
9	EU-opleiding	ES	5	31	Mercure Hotel, Den Haag

FEBRUARI

Datum	cursus	cluster	Dagd.:	Deeln.:	locatie
11 t/m 15	SFOR (Stabilisation Force NAVO)	IV	10	12	IDL
11 t/m 28	Good governance and the position and role of the armed forces in a Democracy	IV	28	20	Clingendael
12	Seminar 'Internationale Oriëntatie' t.b.v. Leergang Beleidskunde I van de SPD	ES	2	15	Clingendael
12 t/m 14	CB-NATCO (Cursus Crisisbeheersing IV voor het Nationaal Commando)	IV	6	24	Clingendael
18 t/m 28	UNIPTF (United Nations International Police Task Force)	IV	20	26	OCKMAR/ Apeldoorn

MAART

Datum	cursus	cluster	Dagd.:	Deeln.:	locatie
5 mrt t/m 18 april	Cursus Internationale Veiligheid	IV	24	19	Clingendael
12 t/m 14	De Europese Unie en VROM	ES	7	16	Clingendael
13 t/m 15	Sociale Zaken en Werk- gelegenheid in internationaal en Europees perspectief	ES	7	18	Clingendael
14	LBB, terugkomdagmiddag VN en conflictbeheersing	IB	1	24	Clingendael
18 t/m 22	SFOR	IV	10	5	IDL
20 t/m 22	Leergang Internationaal Beleid LNV	IB	38	17	Clingendael
21	Algemene EU Simulatie voor de HES Rotterdam	ES	2	40	HES Rotterdam
26 t/m 28	CB-NATCO (Cursus Crisisbeheersing voor het Nationaal Commando)	IV	6	19	Clingendael
27 t/m 29	Introductiecursus Europese Integratie voor het Ministerie van V&W	ES	8	18	Zoetermeer

APRIL

Datum	cursus	cluster	Dagd.:	Deeln.:	locatie
2 t/m 4	CB-NATCO	IV	6	21	Clingendael
5 en 24	Cursus Regionale en Thematische Wereldoriëntatie	IV	4	20	Clingendael
6, 13, 20 en 27 apr. en 4 mei	EU-opleiding	ES	10	50	Clingendael
7	Onderhandelen in de Europese Unie	ES	3	9	Clingendael

APRIL

Datum	cursus	cluster	Dagd.:	Deeln.:	locatie
2 t/m 4	CB-NATCO	IV	6	21	Clingendael
5 en 24	Cursus Regionale en Thematische Wereldoriëntatie	IV	4	20	Clingendael
6, 13, 20 en 27 apr. en 4 mei	EU-opleiding	ES	10	50	Clingendael
7	Onderhandelen in de Europese Unie	ES	3	9	Clingendael

MEI

Datum	cursus	cluster	Dagd.:	Deeln.:	locatie
6 t/m 8	CB-NATCO	IV	6	18	Clingendael
7, 8 en 16	Oriëntatie op de Europese Unie voor Trainees	ES	6	22	Clingendael
14 t/m 16	Oriëntatie op de Europese Unie voor Trainees	ES	6	22	Clingendael
15 mei – 11 juli	LCA (Leergang Centraal-aziatische diplomaten)	IB	90	25	Clingendael
16 + 17	Effectiever opereren (Interdep.)	ES	5	14	Clingendael
17	Nederlands Openbaar Bestuur voor Bosnische ambtenaren	IB	2	17	Clingendael
21-22 en 30	Oriëntatie op de Europese Unie voor Trainees	ES	6	22	Clingendael
22	Stichting Publiek Domein (SPD)	ES	2	16	Clingendael
22 + 23	Leergang voor startende beleidsmedewerkers LNV	IB	4	12	Clingendael
27 + 28	SIN (Seminar international Negotiations)	IB	5	18	Clingendael
27 t/m 31	Contco/EUMM	IV	10	10	IDL
28 t/m 30	Oriëntatie op de Europese Unie voor Trainees	ES	6	22	Clingendael/ Brussel

JUNI

Datum	cursus	cluster	Dagd.:	Deeln.:	locatie
3	EUMM (European Union Monitor Mission)	IV	2	3	IDL + Clingendael
4 t/m 6	CB-NATCO	IV	6	18	Clingendael
4 t/m 13	Cursus Internationale Politiek (extra cursus)	IB	8	5	Clingendael
6	SZW in internationaal en Europees perspectief ; B5Werkbezoek Brussel	ES	21	2	Brussel

JUNI

Datum	cursus	cluster	Dagd.:	Deeln.:	locatie
10 – 11 en 19	VROM oriënteert zich op Europa	ES	6	20	Clingendael/ Brussel
10 - 14	Cursus voor Poolse Politie	ES	6	40	3 personen van Clingendael gaan naar Polen
11 juni t/m 5 juli	Iran	IB	40	20	Clingendael
15	Workshop Leiderschap in Multilaterale organisaties	IB	2	30	Paramaribo, Suriname
17 juni t/m 1 november	Leergang Internationale Beleidsvaardigheden	IB	50	60	Paramaribo, Suriname
17 t/m 19	Basisoriëntatiecursus Europa voor het Ministerie van Justitie	ES	7	16	Clingendael/ Brussel
24 t/m 28	UNIPTF (United Nations International Police Task Force)	IV	10	29	IDL
25 t/m 27	CB-NATCO	IV	6	20	Clingendael
26 t/m 28 juni, 9 t/m 11 okt., 6 t/m 8 nov.	Leergang Internationale Politie Oriëntatie (LIPO)	IV	24	16	Warnsveld

30

JULI

Datum	cursus	cluster	Dagd.:	Deeln.:	locatie
8 t/m 10	De economische en financiële dimensie van de Europese Unie t.b.v. Ministerie van Justitie	ES	6	19	Clingendael / Brussel
11 en 12	Senter	IB	4	25	Clingendael
12	Uitbreiding van de EU voor Ministerie van Buitenlandse Zaken	ES	2	13	Clingendael
15 en 16	Nederlandse belangenhartiging in multilaterale kaders voor Min. Buitenlandse Zaken	ES	5	13	Clingendael
15 en 16	Intake voor tweede deel Leergang Internationale Betrekkingen	IB	2	16	Clingendael
19	Seminar Europees, buitenlands en veiligheidsbeleid	IB	2	13	Clingendael

AUGUSTUS

Datum	cursus	cluster	Dagd.:	Deeln.:	locatie
19 t/m 23	SFOR	IV	10	19	IDL
26 t/m 30	SFOR	IV	10	16	IDL
29 t/m 30	Training Junior Team Europa	ES	5	20	Clingendael

SEPTEMBER

Datum	cursus	cluster	Dagd.:	Deeln.:	locatie
3	Expertisecentrum LNV	ES	2	25	Clingendael
3 t/m 5	CB NATCO	IV	6	12	Clingendael
	(Cursus Crisisbeheersing voor het Nationaal Commando)				
4 t/m 6	BUZA en de EU	ES	7	20	Clingendael
4 t/m 6	Training in Polen	ES	4	20	Polen
4 sept. t/m 1 nov.	Leergang Oosteuropese Diplomaten	IB	86	23	Clingendael
9 t/m 11	Basisoriëntatiecursus voor het Ministerie van Justitie	ES	6	17	Clingendael/ Brussel
9 sep t/m 18 nov	Cursus Internationale Politiek	IB	11	10	Clingendael
10 t/m 12 en 17 t/m 19	Cursus Crisisbeheersing	IV	12	21	Clingendael
11 t/m 13	Leergang Internationale Politie Oriëntatie (LIPO)	IV	24	16	Warnsveld
13	Workshop V&W en het EP	ES	1	30	Clingendael
23 - 27	Training Bibliothecaris Diplomatieke Academie, Roemenië	IB	10	1	Clingendael
23 sept. t/m 4 okt.	Accession-oriented Dutch European Proficiency Training (ADEPT IV)	ES	30	50	Clingendael
24 t/m 26 sept., 8 t/m 10 okt., 22 t/m 24 okt., 5 t/m 7 nov.	Cursus Internationale Veiligheid	IV	12	24	Clingendael
26 sept. t/m 30 okt.	GIM V&V	IB	72	35	IDL

31

OKTOBER

Datum	cursus	cluster	Dagd.:	Deeln.:	locatie
1 t/m 3	CB NATCO (Cursus Crisisbeheersing voor het Nationaal Commando)	IV	6	10	Clingendael
8 en 29	Poolse Politie	ES	2	40	Clingendael
9 t/m 11	Leergang Internationale Politie Oriëntatie (LIPO)	IV	24	16	Warnsveld
10	Seminar: De toekomst van de Europese Unie	IV	1	45	Clingendael
14 t/m 26	Cyprus	IB	20	15	Clingendael
14 okt. t/m 17 jan. 2003	Leergang Buitenlandse Betrekkingen	IB	96	25	Clingendael
16 t/m 18	SZW in Internationaal en Europees Perspectief	ES	7	18	Clingendael
21 t/m 29	EUMM/EUPM (European Union Police Mission)	IV	10	28	OCKMAR/

OKTOBER

Datum	cursus	cluster	Dagd.:	Deeln.:	locatie
21 okt. t/m 1 nov.	ADEPT/ How to operate in Brussels	ES	20	100	Leeuwenhorst Noordwijkerhout
23 en 25	Leergang Internationaal Beleid LNV	IB	6	18	Clingendael
28 okt. - 1 nov.	Train de Trainer Diplomatieke Academie Roemenië	IB	10	25	Boekarest, Roemenië

NOVEMBER

Datum	cursus	cluster	Dagd.:	Deeln.:	locatie
4 t/m 22	Jemen	IB	30	16	Clingendael
6 t/m 8	Leergang Internationale Politie Oriëntatie (LIPO)	IV	24	16	Warnsveld
7	Actualiteitenseminar	IV	2	75	Perscentrum Nieuwspoor
7 t/m 8	Effectiever opereren in de Europese Unie	ES	5	15	Clingendael
9	EU-Concours terugkomdag	ES	2	75	Utrecht
11	BZK-Europa Module Beleidskunde	ES	2	25	ROI
11 t/m 13	CB NATCO (Cursus Crisisbeheersing voor het Nationaal Commando)	IV	6	20	Clingendael
13 t/m 15	BUZA en de EU	ES	7	20	ROI
16, 23 en 30 nov., 7 en 14 dec.	Concours	ES	5	100	Utrecht
18 t/m 22	LOD Alumni cursus 'Current debates on the future shape of Europe'	IB	10	22	Clingendael
25	BZK-Europa Module Beleid en Praktijk	ES	2	14	ROI
25 t/m 27	Basisoriëntatiecursus voor het Ministerie van Justitie	ES	6	18	Clingendael
25 nov. t/m 6 dec.	UNTSO (United Nations Truce Supervision Organisation)	IV	20	25	Clingendael en IDL
28	Onderhandelingsseminar voor het Ministerie van LNV	IB	2	15	Clingendael
30	Train de trainer	IB	10	30	Clingendael

DECEMBER

Datum	cursus	cluster	Dagd.:	Deeln.:	locatie
2 en 3	Seminar International Negotiations	IB	5	21	Clingendael
9 t/m 11	UNTSO Partners	IV	6	21	Clingendael
11 t/m 13	Justitie Young Development	ES	7	12	Clingendael / Brussel
12 - 15	Workshop Internationale Veiligheid	IB	3	20	Paramaribo, Suriname

c Missies, Conferenties, Trainingen en Bezoekersprogramma's van het Stafbureau Externe Betrekkingen

9-10 januari	Seminar Internationaal Onderhandelen, Startende beleidsmedewerkers, Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Instituut Clingendael
11-16 januari	Seminar Crisis Management and Multilateral Decisionmaking, NATO Defence College, Rome
19 januari	Voorzitterschap Internationale Lezingen, Gemeente Den Haag
17-20 januari	Steering Committee Processes of International Negotiations (PIN), Laxenburg, Oostenrijk
22-23 januari	Simulatie donorcoördinatie Duurzame Armoedebestrijding, Ambassadeursconferentie, Ministerie van Buitenlandse Zaken
22 januari	Rondetafel bijeenkomst Bilaterale Betrekkingen met Spanje i.s.m. het Cervantes Instituut, Instituut Clingendael
25 januari	Workshop Internationaal Onderhandelen, Leergang Topmanagement Defensie, Instituut Defensie Leergangen, Rijswijk
29 januari	Inleiding Internationaal Onderhandelen, Rijkstrainees, Instituut Clingendael
3-5 februari	Conferentie Mediating Conflict and Human Rights i.s.m. Nederland Indonesië en Curtin University of Technology, Perth, Australië
4 februari	Seminar Internationaal Onderhandelen, Studenten Economische Faculteit, Universiteit Maastricht
4-5 februari	Inleiding Internationaal Onderhandelen, Rijkstrainees, Instituut Clingendael
6-13 februari	Inceptiemissie Ministerie Europese Integratie, Roemenië
15 februari	Workshop Internationaal Onderhandelen, Studenten 'Conflict Resolution', Universiteit Utrecht
18 februari	Bezoek, Studenten Internationale Betrekkingen (SIB)

18-22 februari	Bezoek Prof. Khereid Bayasakh, Hoofd School of Foreign Service, University of Mongolia
19 februari	Debattenreeks 'Het Burgerschap van de Europese Unie', Haagse Lobby
19 februari	The Emotional Dimension of Negotiation, De Bosrand, Den Haag
22 februari	Conferentie 'World Wide Waters' (in het kader 400 jaar VOC) op initiatief van de Koninklijke Marine en i.s.m. Atlantische Commissie en Nederland Maritiem Land, Amsterdam Passenger Terminal
22 februari	Seminar Internationaal Onderhandelen voor Indonesische Officiëren, Instituut Clingendael
26 februari	Samenwerken over de Grens, Euregio Bedrijvensamenwerking, Hengelo
5 maart	Bezoek de heer Itshak Ledermann, Preparatory Commission for the Comprehensive Testban Treaty (CTBTO), Instituut Clingendael
8 maart	Bezoek Dr. A. Gergely, Hongaarse Ministerie van Buitenlandse Zaken
6-7 maart	Workshop Internationaal Onderhandelen, Leergang Oost-Europese diplomaten
7-10 maart	Missie met de Nederlandse Minister van Financiën naar Ulaanbaatar
12 maart	Bezoek President Obasanjo van Nigeria
13 maart	Workshop Multilateraal Onderhandelen, NATO Defence College, Rome
15 maart	Symposium 'The Costa Rican Enigma' (in het kader van 150 jaar betrekkingen Nederland Costa Rica), Instituut Clingendael
15 maart	Training, Kabinet Roemeense President, Boekarest
19 maart	Bezoek Palestijnse Onderhandelings delegatie uit Ramallah, Instituut Clingendael
25-26 maart	Seminar Internationaal Onderhandelen, Nederlands Economisch Instituut (NEI), Instituut Clingendael
27 maart	Inleiding Internationaal Onderhandelen, beleidsmedewerkers Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Instituut Clingendael

30 maart t/m 2 april	Workshop Onderhandelen, Sana'a, Jemen
1-7 april	Training needs assesment, Kabinet Roemeense President, Boekarest
10 april	Workshop Internationaal Onderhandelen, Militaire Attachés, Instituut Defensie Leergangen, Rijswijk
10 april	Bezoek Mr. R. Kácer, Staatssecretaris Defensie, Slowakije
14-16 april	Seminar Internationaal Onderhandelen, Tblisi, Georgië
16-17 april	Onderhandelingstrainingen, Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Instituut Clingendael
16 april	Inleiding Onderhandelen Rijkstrainees, Instituut Clingendael
17 april	Trainingen Internationaal Onderhandelen, Nederlandse Ambtenaren
18 april	Bijeenkomst Amerikaanse Kamer van Koophandel
18 april	Workshop Internationaal Onderhandelen, Yerevan, Armenië
23 april	Workshop Internationaal Onderhandelen in de Europese Unie, Rijkstrainees
25 april	Conferentie Free Trading Areas of the Americas (FTAA), i.s.m. Universidade Federal do Rio Grande do Sul (Brazilië) en Universiteit Leiden, Instituut Clingendael
29-30 april	Seminar Internationaal Onderhandelen, Ierse Ministerie van Buitenlandse Zaken, Dublin
7 mei	Bezoek Israëlische onderburgemeesters, Instituut Clingendael
4-7 mei	Seminar Onderhandelen, Universiteit van St. Petersburg
6 mei	Seminar Onderhandelen, Nederlands Centrum van Directeuren (NCD), Breda
3-16 mei	Training Internationaal Onderhandelen, Diplomatieke Akademie Bonn
15 mei	Workshop Internationaal Onderhandelen, Rijkstrainees, Instituut Clingendael

22 mei	Workshop Onderhandelen in de Europese Unie, Rijkstrainees
22-23 mei	Workshop Onderhandelen in de Europese Unie, Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Instituut Clingendael
23 mei	Bijeenkomst Internationaal Drugsbeleid, Instituut Clingendael
27 mei	Bijeenkomst, Z.E. Dr. George Vassiliou,, Hoofdonderhandelaar voor Cyprus bij de EU en voormalig President Cyprus (1988-1993)
28-29 mei	Training Internationaal Onderhandelen, Leergang Diplomaten Centraal-Azië, Instituut Clingendael
29 mei	Onderhandelen in de Europese Unie, Instituut Clingendael
3 juni	Voorlichtingsbijeenkomst met Probus Club Rijswijk 2, Instituut Clingendael
5 juni	Rondetafel bijeenkomst "The Polish Eastern Border as part of the External Border of the enlarged EU", Prof. dr. R. Kuzniar, Directeur Strategie en Buitenlands Beleid, Poolse Ministerie van Buitenlandse Zaken, Instituut Clingendael
7 juni	Bijeenkomst "Crisiscommunicatie" Nederlands Voorlichtings-Centrum, Instituut Clingendael
13 juni	Bijeenkomst "A role for Europe in the Middle East"
13-19 juni	Werkbijeenkomst Steering Committee Processes of International Negotiations (PIN), IIASA Laxenburg, Oostenrijk
17-21 juni	Opleiding Internationale Belangenbehartiging Surinaamse diplomaten, ambtenaren en managers, Paramaribo
18 juni	Workshop Internationaal Onderhandelen IIASA trainees,
18 juni	Seminar met Minister Dan Meridor uit Israel, Instituut Clingendael
26 juni	Lezing Koning Michael I van Roemenië, Instituut Clingendael
26 juni	Bijeenkomst met Molukse Jongeren, Instituut Clingendael
27 juni	Bijeenkomst Ambassadeur James Dobbins i.s.m. de Rand Corporation over Afghanistan, Instituut Clingendael

<i>1 juli</i>	Workshop Internationaal Onderhandelen, Iraanse Diplomaten, Instituut Clingendael
<i>3-9 juli</i>	Seminar Crisis Management and Multilateral Decisionmaking, NATO Defense College, Rome
<i>15 juli</i>	Duitsland Bijeenkomst met het Ministerie van Buitenlandse Zaken
<i>15-16 juli</i>	Onderhandelings technieken, Ministerie van Buitenlandse Zaken
<i>19-21 augustus</i>	Werkbezoek Itshak Ledermann, (Preparatory Commission for the Comprehensive Testban Treaty Organisation (CTBTO) Wenen, Instituut Clingendael
<i>11 september</i>	Training Internationaal Onderhandelen, Dubrovnik Diplomatic Summer School, Dubrovnik
<i>13 september</i>	Onderhandelingsseminar, Politie Opleidingsschool, Warnsveld
<i>18 september</i>	Workshop Multilateraal Onderhandelen, NATO Defense College, Rome
<i>23 september</i>	Onderhandelingsseminar Leergang Oost-Europese diplomaten, Instituut Clingendael
<i>26 september</i>	Seminar Onderhandelen Centraal Europese ambtenaren, Instituut Clingendael
<i>1 oktober</i>	Seminar Onderhandelen Nederlands Centrum voor Handelsbevordering, (NCH) Den Haag
<i>2 oktober</i>	Training Onderhandelen Centraal Europese ambtenaren Gezondheidssector (NSPH), Instituut Clingendael
<i>3 oktober</i>	International Sports Law Lecture i.s.m. TMC Asser Instituut, Instituut Clingendael
<i>2-6 oktober</i>	Werkbezoek, Clingendael Adviescommissie Energiebeleid, La Paz, Bolivia
<i>8-10 oktober</i>	Seminar Internationaal Onderhandelen Vrede & Veiligheid (geïntegreerde module)
<i>9 oktober</i>	Seminar Internationaal Onderhandelen, Leergang Oost-Europese Diplomaten, Instituut Clingendael

9 oktober	Bezoek Mr. Eslami, Diplomatieke Akademie Teheran, Instituut Clingendael
17 oktober	Gemeente Zandvoort: Advies en Uitvoering Seminar over omgang met 1940-1945 in Nederland
18-21 oktober	Vergadering Project on International Negotiations (PIN), Los Angeles
21-23 oktober	Seminar Onderhandelen voor diplomaten in Tblisi in opdracht van het Zwitserse Ministerie van Buitenlandse Zaken
23-25 oktober	Training Internationaal Onderhandelen, Ambtenaren Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
24 oktober	Seminar Internationaal Onderhandelen, Wetgevingsjuristen in opleiding, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
25 oktober	Seminar Internationaal Onderhandelen, Leergang Buitenlandse Betrekkingen, Instituut Clingendael
28-31 oktober	Seminar Internationaal Onderhandelen voor Centraal- en Oost-Europese ambtenaren, Instituut Clingendael
7 november	Seminar Internationaal Onderhandelen voor vakministeries, Instituut Clingendael
11-12 november	Training/samenwerking United Nations for Youth (UNOY), Benin
13 november	Training Internationaal Onderhandelen, Ministerie van Buitenlandse Zaken, Benin
12 november	Seminar Midden-Oosten, Nederlands Centrum voor Handelsbevordering (NCH), Den Haag
15 november	Seminar Internationaal Onderhandelen, diplomaten uit Jemen, Instituut Clingendael
18-25 november	Onderhandelings- en leiderschapstraining voor toekomstige inspecteurs van de Comprehensive Testban Treaty Organisation (CTBTO), Wenen
25 november	Lezing Mme N. Lenoir, Franse Onder-minister voor Europese Zaken, Instituut Clingendael

<i>28 november</i>	Seminar Internationaal Onderhandelen, Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
<i>2 december</i>	Lezing, "The future of Diplomacy; Challenges for the Modern Diplomat", ZE Dr. Ernst Sucharipa, Directeur Diplomatieke Akademie, Wenen
<i>5 december</i>	Lezing Dr. Abdulkurim El-Eryany, Politiek Adviseur van de President Republiek Jemen, Instituut Clingendael
<i>5 december</i>	Inleiding Onderhandelen voor Europese politiecommissarissen, Lyon
<i>10 december</i>	3rd Clingendael International Health Forum i.s.m Amerikaanse Kamer van Koophandel, Instituut Clingendael
<i>10-11 december</i>	Seminar Internationaal Onderhandelen, Foreign Service Programme, University of Oxford, Edinburgh
<i>14 december</i>	Bijeenkomst Kunstproject "Voorbij de Wacht" Onno Dirker (Stichting Nono)
<i>18 december</i>	Seminar Onderhandelen, Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
<i>19 december</i>	Werkbezoek Mr. Florian Lopescu, Adviseur President van Roemenië

d Uitgebrachte Literatuurlijsten van Bibliotheek & Documentatie

- Arms control and (non-) proliferation
- Asia
- Central and Eastern Europe
- China (incl. Hong Kong) and Taiwan
- Development issues
- English literature on Dutch foreign and security policy
- European integration
- European security
- External relations of the European Union
- Federal Republic of Germany
- Former Soviet Union
- International economic, financial and monetary relations
- International environmental issues
- International negotiating, negotiation techniques, diplomatic relations
- International relations of the United States of America
- International relations theory and peace and conflict studies
- International trade
- Middle East and North Africa
- Migration and refugees
- Nations, nationalism and minorities
- NATO
- Nederlands defensie- en veiligheidsbeleid (voornamelijk Nederlandse literatuur)
- Nederlands buitenlands beleid (voornamelijk Nederlandse literatuur)
- Nederland en Ontwikkelingssamenwerking (voornamelijk Nederlandse literatuur)
- Nederland en Europese integratie (voornamelijk Nederlandse literatuur)
- Peacekeeping and humanitarian interventions
- Sub-Saharan Africa
- Terrorism
- United Nations: general
- United Nations: specialized organizations and programs

Internetgidsen in 2002 samengesteld door Bibliotheek & Documentatie

Wegwijzer internationaal op Internet in de Internationale Spectator, samengesteld door Ali Molenaar

- Terrorisme, februari 2002
- Verenigde Staten, november 2002

Webguide to Information on International Relations, samengesteld door Saskia van Ankeren. Ongeveer eens in de twee maanden wordt deze bijgewerkt en verspreid onder de medewerkers en cursisten.

Websites LNV en Concours: voor beide websites werden links verzameld en in HTML opgemaakt. Tevens werden literatuurlijsten samengesteld.

Focus: voor de tweede Focus met de titel "The European Union looking outward" werden door Ali Molenaar en Saskia van Ankeren links verzameld en in HTML opgemaakt. Tevens werd een literatuurlijst samengesteld en in PDF opgemaakt.

Voor de derde Focus met de titel "The future of the European Union" werden door Ali Molenaar en Saskia van Ankeren links verzameld en in HTML opgemaakt. Tevens werden twee literatuurlijsten, over de toekomst van de EU en de uitbreiding van de EU samengesteld en in PDF opgemaakt.

Bureau Bibliotheek & Documentatie

Getelde uren voor projecten en speciale opdrachten

Project	Uitvoerende	Uren
Ondersteuning afd. Opleidingen i.e. verzamelen cursusmateriaal / begeleiding samenwerkingsprojecten		
Indonesië	SvA	2
LMD	ACM/SvA	4
ADEPT	SvA	1
Samenwerkingsproject Suriname	ACM/SvA	3
Documentatiecentrum Diplomatic Academy Roemenië	SvA	61
Niet geteld zijn de uren die besteed zijn aan het bijhouden van het documentatiesysteem met readermateriaal. In het afgelopen halfjaar is begonnen met volledige digitalisering van dit materiaal en is de kast met kopieën op papier ontmanteld. De laatste niet-digitale documenten zijn gescand en gecorrigeerd.		
Ondersteuning (bibliografisch onderzoek) bij het uitvoeren van onderzoeksprojecten		
Onderzoek Terrorisme (BZK)	ACM	174
CIEP (Internetadressen; boeken opsporen en bestellen)	SvA	12
Onderzoek over EU en decentrale overheden (BZK)	SvA	5
Onderzoek Public Diplomacy (BuZa)	SvA	40
Ondersteuning bij samenstelling van speciale websites = leveren van literatuurlijsten en lijsten met relevante internetadressen en in resp. Pdf-format en HTML opmaken		
LNV	ACM/SvA	57
Concours (deels zelfde materiaal als LNV)	ACM/SvA	18
Focus (3 verschillende)	ACM/SvA	25
Webgidsen Internationale Spectator	ACM	4
Ondersteuning medewerkers / cursisten		
Cursus Internet	SvA	42
Rondleidingen cursussen	ACM/SvA	5
Bezoek Groningse studenten	ACM/SvA	1
Bezoeken/cursussen binnen- en buitenland		
Bezoek aan de conferentie van Einiras in Berlijn	SvA	36
Bijeenkomst Haags Platform	SvA	2
Cursus Intranet	SvA	16
Cursus Vogin	ACM	40
Seminar digital reference services	ACM	8
Selectie nieuwe software/begeleiding stagiaire (meestal "tussendoor" i.e. niet echt geteld)		
Individuele begeleiding	ACM/SvA	10
Bezoeken leveranciers	ACM/SvA	7
Bezoeken bibliotheken	SvA	6
Totaal apart geregistreerde uren		579

Bureau Bibliotheek & Documentatie

Abonnementen 2002

	Tijdschriften					
	1998		1999	2000	2001	2002
Betaald	112		102	100	104	106
Ruil	48		43	38	42	41
Gratis	103		91	87	71	72
Lidmaatschap	4		3	1	1	1
Totaal	267		239	226	218	220
	Standing Orders					
	1998		1999	2000	2001	2002
Betaald	62		58	71	50	50
Ruil	7		6	6	10	10
Gratis	63		60	65	58	59
Lidmaatschap	2		2	0	0	0
Totaal	134		126	142	118	119
	Catalogusinvoer					
	1998		1999	2000	2001	2002
Boeken	969		959	1073	1009	1175
Tijdschriftart.	1793		1574	1864	1703	1880
Hoofdstukken	327		87	152	94	43
Totaal	3089		2620	3089	2806	3098

e Optreden elders

Clingendael-medewerkers hebben, behalve in het eigen Instituut, lezingen/colleges gehouden voor de volgende organisaties:

Afdeling Onderzoek

- Adviesbureau Q+A
- Alpbach Forum
- Amerikaanse Permanente Missie bij de NAVO, Brussel
- Asia Pacific Institute, Londen
- Avenir Suisse, Zurich
- Baltic Defence College, Tartu, Estland
- BIROJS 2000, Riga, Letland
- Boerhave Instituut, Leiden
- BUC, Den Haag
- Centro Studi di Politica Internazionale (CeSPI), Castelgandolfo
- Curtin University, Perth
- College of Europe, Brugge
- Cordaid
- CSIS, Oslo
- De Euregio, Lattrop
- Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik (DGAP), Berlijn
- EIPA, Maastricht
- Eufis, Brussel
- Europäische Akademie, Berlijn
- European Studies, Maastricht
- Europese Beweging Nederland
- EU Institute for Security Studies, Parijs
- Generaal Koot Kazerne, Stroe
- Geneva Security Policy Institute
- George C. Marshall European Center for Security Studies, Garmisch-Partenkirchen
- Gezamenlijke Vredesgroepen Bunnik
- Globus, Utrecht
- GroenLinks, Den Haag
- GroenLinks, Utrecht
- Groningse Vredesdagen, Groningen
- Huis der Nederlandse Provincies, Brussel
- Instituut Defensie Leergangen
- IKV
- Institut Français des Relations Internationales (IFRI), Parijs
- Koninklijke Luchtmacht
- Koninklijke Militaire Academie, Defensiestudiecentrum, Brussel
- Lim a Po Institute, Paramaribo
- LOIB-NIZW, Utrecht
- Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung (MZES)

- Ministerie van Buitenlandse Zaken
- Ministerie van Justitie
- Model United Nation, Den Haag
- NATO Defence College, Rome
- NEBELUX, Den Haag
- Norwegian Institute of International Affairs (NIIA), Oslo
- Particuliere gespreksgroep, Amsterdam
- Particuliere gespreksgroep, Utrecht
- Partij van de Arbeid, Den Haag
- Partij van de Arbeid, Gewest Noord-Holland
- Pax Christi
- Philips NV
- Samen op Weg Kerken, Utrecht
- Samenwerkingsverband Noord-Nederland, Leeuwarden
- SIB Groningen
- SIB Utrecht
- Technische Universiteit Eindhoven, Studium Generale
- Teldersstichting
- The New Defense Agenda, Brussel
- TNO
- TNO/FEL, Den Haag
- Tweede Kamer der Staten-Generaal
- UNISCA, Amsterdam
- Universiteit van Amsterdam
- Universiteit van Lund, Zweden
- Universiteit van Salzburg, Oostenrijk
- Universiteit van Stanford, Oostenrijk
- Vredescafé Amstelveen
- Wiardi Beckman Stichting
- Wilton Park, Engeland
- World Intellectual Property Organisation (WIPO), Genève
- WRR
- YES, Kopenhagen

Stafbureau Externe Betrekkingen

- Seminar Crisis Management and Multilateral Decisionmaking, NATO Defence College, Rome
- Voorzitterschap Internationale Lezingen, Gemeente Den Haag
- Steering Committee Processes of International Negotiations (PIN), Laxenburg, Oostenrijk
- Simulatie donorcoördinatie Duurzame Armoedebestrijding, Ambassadeursconferentie, ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag
- Workshop Internationaal Onderhandelen, Leergang Topmanagement Defensie, Instituut Defensie Leergangen, Rijswijk

- Conferentie Mediating Conflict and Human Rights i.s.m. Nederland Indonesië en Curtin University of Technology, Perth, Australië
- Seminar Internationaal Onderhandelen, studenten Economische Faculteit, Universiteit Maastricht
- Inceptiemissie Ministerie Europese Integratie, Roemenië
- Workshop Internationaal Onderhandelen, studenten 'Conflict Resolution', Universiteit Utrecht
- Debattenreeks 'Het Burgerschap van de Europese Unie', Haagse Lobby
- The Emotional Dimension of Negotiation, De Bosrand, Den Haag
- Conferentie 'World Wide Waters' (in het kader 400 jaar VOC) op initiatief van de Koninklijke Marine en i.s.m. Atlantische Commissie en Nederland Maritiem Land, Amsterdam Passenger Terminal
- Samenwerken over de Grens, Euregio Bedrijvensamenwerking, Hengelo
- Workshop Multilateraal Onderhandelen, NATO Defence College, Rome
- Training, Kabinet Roemeense President, Boekarest
- Workshop Onderhandelen, Sana'a, Jemen
- Training needs assessment, Kabinet Roemeense President, Boekarest
- Workshop Internationaal Onderhandelen, Militaire Attachés, Instituut Defensie Leergangen, Rijswijk
- Seminar Internationaal Onderhandelen, Tblisi, Georgië
- Workshop Internationaal Onderhandelen, Jerevan, Armenië
- Seminar Internationaal Onderhandelen, Ierse Ministerie van Buitenlandse Zaken, Dublin
- Seminar Onderhandelen, Universiteit van St. Petersburg
- Seminar Onderhandelen, Nederlands Centrum van Directeuren (NCD), Breda
- Training Internationaal Onderhandelen, Diplomatieke Akademie Bonn
- Werkbijeenkomst Steering Committee Processes of International Negotiations (PIN), IIASA Laxenburg, Oostenrijk
- Opleiding Internationale Belangenbehartiging Surinaamse diplomaten, ambtenaren en managers, Paramaribo
- Workshop Internationaal Onderhandelen IIASA trainees
- Seminar Crisis Management and Multilateral Decisionmaking, NATO Defence College, Rome
- Training Internationaal Onderhandelen, Dubrovnik Diplomatic Summer School, Dubrovnik
- Onderhandelingsseminar, Politie Opleidingsschool, Warnsveld
- Workshop Multilateraal Onderhandelen, NATO Defense College, Rome
- Seminar Onderhandelen Nederlands Centrum voor Handelsbevordering, (NCH) Den Haag
- Werkbezoek, Clingendael Adviescommissie Energiebeleid, La Paz, Bolivia
- Seminar Internationaal Onderhandelen Vrede & Veiligheid (geïntegreerde module)
- Gemeente Zandvoort: Advies en Uitvoering Seminar over omgang met 1940-1945 in Nederland
- Vergadering Project on International Negotiations (PIN), Los Angeles

- Seminar Onderhandelen voor diplomaten in Tblisi in opdracht van het Zwitserse ministerie van Buitenlandse Zaken
- Seminar Internationaal Onderhandelen, Wetgevingsjuristen in opleiding, ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
- Training/samenwerking United Nations for Youth (UNOY), Benin
- Training Internationaal Onderhandelen, ministerie van Buitenlandse Zaken, Benin
- Seminar Midden-Oosten, Nederlands Centrum voor Handelsbevordering (NCH), Den Haag
- Onderhandelings- en leiderschapstraining voor toekomstige inspecteurs van de Comprehensive Testban Treaty Organization (CTBTO), Wenen
- Seminar Internationaal Onderhandelen, Foreign Service Programme, University of Oxford, Edinburgh

II INDIVIDUELE BIJDRAGEN

STAF CLINGENDAEL

Van een substantiële publicatie is sprake indien deze in wetenschappelijk en/of beleidsmatig opzicht nieuwe gezichtspunten oplevert. Voorts spelen omvang en veronderstelde duurzaamheid een rol.

Directie

Staden, A. van

substantiële publicaties

- The Erosion of State Sovereignty: Towards a Post-Territorial World?, in: Gerard Kreijen et al. (eds.), *State, Sovereignty, and International Governance* (Oxford University Press, 2002), pp. 165-184 (samen met Hans Volvaard)
- Scenarios for the Future, in: John Leech (ed.), *Whole and Free. NATO, EU Enlargement and Transatlantic Relations* (London: The Federal Trust, 2002), pp. 163-174 (samen met Hans J. Labohm)
- De atrofie van een alliantie. De onzekere toekomst van de NAVO, in: *Internationale Spectator* 56(6), juni 2002, pp. 334-338
- Europe's quest for autonomy in diplomacy and defence. The question of leadership. Paper delivered at the seminar on *La nouvelle politique européenne de sécurité et de défense* of the Université de Montréal, 16 september 2002, 18 pp.

andere publicaties

- De botsing der beschavingen : het (on)gelijk van Huntington, in: *Societas Iuridica Grotius Almanak* 2002 (Leiden), pp. 54-61
- Ter inleiding: heeft Robert Kagan gelijk of ongelijk?, in: *Internationale Spectator* 56(11), november 2002, pp. 527-529

voorts

- hoofdredacteur van de *Internationale Spectator*
- buitenlandse gastlezingen en voordrachten in Ottawa (2x), Montreal, Washington, Teheran, Istanboel, Athene en Wenen
- voorzitter van evaluatiecommissie Adviesraad Internationale Vraagstukken
- 15 colleges ten behoeve van Clingendael-cursussen en seminars
- voorzitterschap van 6 internationale en nationale conferenties
- lid Curatorium Hogere Defensie Opleidingen
- voorzitter en lid curatoria van drie bijzondere leerstoelen
- lid bestuur stichting tijdschrift *Vrede en Veiligheid*
- diverse interviews met media

Meerts, P.W.*activiteiten*

- deelname aan drie bijeenkomsten van het Steering Committee van het Processes of International Negotiation (PIN) Netwerk te Laxenburg en Malibu
- diverse inhoudelijke bijdragen aan de nieuwsletters van het PIN Network, redactie van het herfstnummer over onderhandelingen omtrent de Kaspische Zee
- redactie van de PIN-reader '*Negotiating European Union*', organisatie van een auteursbijeenkomst in Laxenburg, inhoudelijke bijdrage aan het openingshoofdstuk
- tientallen trainingen internationaal onderhandelen voor de afdeling Opleidingen van Clingendael en voor andere instellingen in Nederland
- Idem voor instituten en universiteiten in het buitenland, met name in Rome, Sana'a, Tbilisi, Jerevan, Bonn, Wenen, Malibu, Cotonou en Lyon
- missie met Minister van Financiën Zalm naar Ulaanbaatar ter gelegenheid van het afsluiten van een aantal belastingverdragen met Mongolië

50

voorts

- lid van diverse adviesraden op het terrein van diplomatieke opleidingen en internationale onderhandelingsprocessen

Wetenschappelijk adviseur**Labohm, H.H.J.***substantiële publicaties*

- Scenarios for the Future, Chapter 10 of '*Transatlantic Relationships in the Future*'. TEPSA, 2002, Co-auteur: prof.dr Alfred van Staden
- Sceptis inzake opwarming van de aarde, in: *Internationale Spectator*, januari 2002. Co-auteur: prof.dr D. Thoenes
- Actualisering van het hoofdstuk 'Wereldpolitiek' van '*Het cultureel woordenboek*', Anthos (onder de auspiciën van de Sociaal-Wetenschappelijke Raad van de Koninklijke Academie van Wetenschappen), Amsterdam
- Ik geloof niet in een federaal Europa. Interview met Frits Bolkestein. Co-auteur: drs M.G.K. Kreuger, *Liberaal Reveil*, april 2002 (2)
- Mensen meer in staat stellen om zelf keuzes te maken. Interview met Annemarie Jorritsma. Co-auteur: drs M.G.K. Kreuger, *Liberaal Reveil*, april 2002 (2)
- Japan-EU cooperation. Ten Years after the The Hague Declaration, in: *Studia Diplomatica*, vol. LIV: 2001, nrs 1-2, gepubliceerd in mei 2002

- Climate Change: Unravelling a Dogma, in: *Energy & Environment*, issue 13.3, July 2002
- Geen Apocalyps – geen wereldregering, in *Civis Mundi*, juli 2002
- Wat zou een nieuwe CDA/LPF/VVD-coalitie kunnen betekenen voor het ondernemersklimaat in Nederland?, in: *Liberaal Reveil*, augustus 2002
- Scenarios for the Future. Co-auteur met Alfred van Staden, in: John leech (ed.), *Whole and Free. NATO, EU enlargement and Transatlantic Relations*, The Federal Trust in conjunction with The Trans European Policy Studies Association, London, August 2002
- Arabisch reveil?, in: *Internationale Spectator*, November 2002
- Klimaatverandering: de ontrafeling van een dogma, in: *Liberaal Reveil*, december 2002

voorts

- 47 voordrachten, colleges, voorzitterschappen en paneldeelnamen in binnen- en buitenland
- 19 kranten- en website-artikelen in binnen- en buitenland
- 23 interviews voor kranten, radio en tv in binnen- en buitenland
- lid redactie *Liberaal Reveil* (uitgaven van de Teldersstichting)
- lid VVD-Commissie Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking
- voorzitter subcommissie Ontwikkelingssamenwerking, Internationale Economie, Afrika en Latijns-Amerika van de hiervoor genoemde VVD-Commissie.

Afdeling Onderzoek

Aspeslagh, R.

- substantiële publicaties*
- ‘Duitsland, nieuwe wilskracht in Europees verband’ (i.s.m. Henk Dekker), in: *Internationale Spectator*, september 2002, p. 437-443
  - ‘Indonesië, Gordel van Smaragd in nood?’, in: *De Gordel van Smaragd*, september 2002, p. 5-8

voorts

- 5 overige publicaties (inclusief 4 dagbladartikelen)
- 2 maal optreden als inleider of forumlid
- 11 dagdelen onderwijs (waarvan 1 extern)
- 2 interviews aan schrijvende pers
- 4 interviews aan radio
- 2 interviews aan tv

Ham, P. van

- substantiële publicaties*
- *Mapping European Security After Kosovo*, onder redactie van Peter van Ham en Sergei Medvedev (Manchester: Manchester University Press, 2002)
  - ‘A European View on the U.S. and ESDP’, in: Esther Brimmer (red.), *The EU’s Search for a Strategic Role* (Washington DC, Johns Hopkins University, 2002)
  - ‘Branding European Territory: Inside the Wonderful Worlds of PR and IR Theory’, in: *Millennium: Journal of International Studies*, vol. 31, no. 2, 2002
  - ‘Mind the Gap! Transatlantic Relations and NATO’s Future’, in: Daniel N. Nelson (red.), *Central and East European Security Yearbook 2001* (Washington DC: Brassey’s, 2002)
  - ‘Europe’s Postmodern Identity: A Critical Appraisal’, in: Daniel N. Nelson en Laura Neack (red.), *Global Society in Transition: An International Politics Reader* (Den Haag: Kluwer Law International, 2002)
  - *Europa en de Pax Americana: Het Transatlantisch Bondgenootschap in de Schaduw van Morgen*, Clingendael Essay, april 2002, 45 p.
  - *Western Unity and the Transatlantic Security Challenge* (i.s.m. Richard Kugler), George C. Marshall European Center for Security Studies (Garmisch-Partenkirchen), mei 2002
  - ‘Merk Toch hoe Sterk: Hoe Branding het Politieke Toneel Verandert’, in: *Internationale Spectator*, juli/augustus 2002, p. 347-351
  - *What Future for NATO?* (i.s.m. Stanley Sloan), Centre for European Reform (Londen), oktober 2002

- ‘Nederland worstelt met zichzelf’, in: *Openbaar bestuur. Tijdschrift voor beleid, organisatie en politiek*, jaargang 11, p. 21-24, november 2002

voorts

- 5 dagbladartikelen
- 16 maal optreden als inleider of forumlid
- 40 dagdelen onderwijs (waarvan 23 extern)
- diverse interviews ten behoeven van media
- associate editor *Security Dialogue*
- member of editorial board, *Helsinki Monitor*
- adjunct professor, College of Europe, Brugge

Hoetjes, B.J.S.

(tot 1 april)

substantiële publicaties

- ‘Het decentraal bestuur en Europa – theorie, wens en realiteit’ (review article), in: *Bestuurskunde*, 11 (2), maart 2002, p. 79-86
- *Bijeenbrengen, verbinden en wakker houden – het functioneren van de bestuurlijke samenwerkingsverbanden over de Nederlandse grens*, samen met M.W.J.A. Hertoghs, Maastricht (METRO-CELS), 2002, 95 p.
- ‘Europees beleid en de Nederlandse inbreng’, in: *Europa, van doolhof tot schatkamer – kansen voor het Nederlandse veld van zorg en welzijn* (conferentieverslag 2 oktober 2001), Utrecht, NIZW-LOIB, 2002, p. 37-41

53

voorts

- 3 overige publicaties
- 11 maal optreden als inleider of forumlid
- 3 dagdelen onderwijs
- 1 interview aan schrijvende pers
- 2 interviews aan radio
- 2 interviews aan tv
- lid Groupe d’Etudes, CNRS (Centre National de Recherche Scientifique, Paris)
- lid Klankbordgroep Internationaal, Gemeente Den Haag
- lid Klankbordgroep Europa-decentraal, Vereniging Nederlandse Gemeenten
- lid Klankbordgroep Europese samenwerking, Ministerie van Justitie
- lid Redactie *De Europese Gemeente*
- lid IPSA-research committee on Comparative Federalism
- lid European Association for the study of Federalism
- correspondent voor Nederland, TEPSA (Trans European Policy Studies Association)
- bijzonder hoogleraar Universiteit Maastricht

Homan, C.

(60 procent)

substantiële publicaties

- ‘Vertrouwenwekkende en veiligheidsbevorderende maatregelen: van confectie naar maatwerk’, in: *Vrede en Veiligheid*, jaargang 31 nummer 4, 2002, p. 459-471
- ‘Netherlands Defence Policy: Achieving the Right Balance’, in: David Rudd, Nicholas Furneaux, Jim Hanson (eds.), *Vision into Reality, Towards a new Canadian Defence and Security Concept*, The Canadian Institute of Strategic Studies, Toronto 2002, p. 127-147
- ‘The Dutch Battalion in Bosnia-Herzegovina and CIMIC Projects in the period 1996-2002’, in: M.T.I. Bollen, R.V. Janssens, H.F.M. Kirkels, J.L.M. Soeters (eds.), *Civil-Military Cooperation, A Marriage of Reason*, NL ARMS, Netherlands Annual Review of Military Studies 2002, Royal Netherlands Military Academy, Breda 2002, p. 95-107
- ‘Integriteit in uniform’, in: A.H.M. van Iersel en Th.A. van Baarda (red.), *Militaire Ethiek, Morele dilemma's van militairen in theorie en praktijk*, Uitgeverij DAMON Budel, 2002, p. 243-257
- ‘Current developments in the European Security and Defence Policy’, in: Viatcheslav Morozov (ed.) *European Communities' 50 Anniversary and Russia: Past, Present, Future*, School of International Relations, St-Petersburg State University 2002, p. 75-84
- ‘Nucleaire Strategie’, in: G. Teitler, J.M.J. Bosch, W. Klinkert e.a., *Militaire strategie*, Mets & Schilt Amsterdam 2002, p. 231-261
- ‘Het Chinese veiligheids- en defensiebeleid’, in: Bert Bomert, Theo van den Hoogen, Ramses Wessel (red.), *Internationale Veiligheidsvraagstukken en het Nederlands Perspectief*, Jaarboek Vrede en Veiligheid 2002, Centrum voor Internationaal Conflict – Analyse & Management, Faculteit der Managementwetenschappen, KU Nijmegen 2002, p. 163-175
- ‘Het Canadees veiligheids- en defensiebeleid, Van Atlanticisme naar continentalisme?’, in: *Atlantisch Perspectief*, jaargang 26, nummer 5, 2002, p. 11-18
- *Conflict Prevention in Indonesia* (i.s.m. Nick Mawdsley en Monica Tanuhandaru), European Commission, Brussels, March 2002, 81 p.

voorts

- 12 overige publicaties (inclusief 8 dagbladartikelen)
- tweemaandelijks column in ARMEX-defensie magazine
- 21 maal optreden als inleider of forumlid
- 38 dagdelen onderwijs (waarvan 20 extern)
- 57 interviews aan radio

- 7 interviews aan tv
- vice-voorzitter van het dagelijks bestuur Nederlands Genootschap voor Internationale Zaken
- bestuurslid van de 'Foundation for War Studies'
- lid Helsinki Comité
- lid van de redactie Helsinki Monitor
- lid Interdepartementaal Beleids Onderzoek 'Taakspecialisatie'
- lid International Institute for Strategic Studies
- lid Royal United Services Institute for Defence Studies

Leeuwen, M. van

substantiële publicaties

- 'Catastrofaal terrorisme en niet-conventionele wapens', in: *Internationale Spectator*, januari 2002, p. 3-7
- 'Het schimmenlegioen van het internationaal terrorisme', in: *Internationale Spectator*, november 2002, p. 565-568

voorts

- 2 maal optreden als inleider of forumlid
- 18 dagdelen onderwijs (waarvan 10 extern)
- 6 interviews aan schrijvende pers
- 7 interviews aan radio
- 3 interviews aan tv
- lid Dagelijks Bestuur Nederlands Genootschap voor Internationale Zaken
- lid Commissie Vrede en Veiligheid van de Adviesraad Internationale Vraagstukken
- Werkgroep Atlantische Commissie

Leurdijk, D.A.

substantiële publicaties

- 'De strijd tegen het internationale terrorisme en het recht op zelfverdediging', in: *Internationale Spectator*, januari 2002, p. 12-14
- 'Het oppakken van oorlogsmisdadigers: noodzakelijke, maar zwakke schakel in de rechtsgang', in: *Internationale Spectator*, mei 2002, p. 234-238
- 'Verenigde Naties', in: *De Wereld in 2001*, Kluwer Uitgeverij Het Spectrum, 2002
- *Decision-making by the Security Council: The Situation between Iraq and Kuwait* (i.s.m. Stella Beernink), Clingendael Essay, november 2002, 75 p.
- 'Amerika en zijn weerzin tegen het Internationale Strafhof', in: *Internationale Spectator*, november 2002, p. 549-554
- 'De NAVO en de strijd tegen het internationaal terrorisme', in: *Jaarboek Vrede en Veiligheid 2002: Internationale veiligheidsvraagstukken en het Nederlands perspectief*

- voorts
- 6 overige publicaties (inclusief 4 dagbladartikelen)
  - 24 maal optreden als inleider of forumlid
  - 21 dagdelen onderwijs (waarvan 5 extern)
  - 95 interviews aan schrijvende pers
  - 97 interviews aan radio
  - 18 interviews aan tv
  - lid van de Commissie Vrede en Veiligheid van de Adviesraad Internationale Vraagstukken
  - lid Taakgroep Vredesondersteuning en conflictpreventie
  - stagebegeleiding S. Beernink
- Maare, L. van**
- substantiële publicaties
- *Verbetering van Besluitvorming voor een Vitaler Multilateraal Bestel. Legitimatie- en effectiviteitsproblemen van internationale besluitvorming*, Clingendael Essay, januari 2002, 108 p.
  - ‘Ontwikkelingssamenwerking: stiefkind van verkiezingen 2002’, in: *Internationale Spectator*, mei 2002, p. 273-277
- voorts
- 1 dagbladartikel
  - 3 maal optreden als inleider of forumlid
  - 3 dagdelen onderwijs
- Meulen, J.W. van der**
- substantiële publicaties
- *De oostgrens van Polen vóór en na de EU-uitbreiding*, Clingendael Essay, mei 2002, 40 p.
  - ‘De alomvattende benadering van migratie: successen en tekortkomingen van een Nederlands EU-initiatief’ (samen met Tanja Gonggrijp), in: *Internationale Spectator*, december 2002, p. 601-607
  - *Euregio's langs de Poolse oostgrens*, Paper geschreven voor het Instituut voor Publiek en Politiek, 2002
- voorts
- 1 overige publicatie
  - wekelijks commentaar in Het Financieel Dagblad
  - 12 maal optreden als inleider of forumlid
  - 22 dagdelen onderwijs (waarvan 3 extern)
  - 35 interviews aan schrijvende pers
  - 53 interviews aan radio
  - 3 interviews aan tv
  - voorzitter Bibliotheekcommissie Instituut Clingendael
  - lid Taakgroep Europese Integratie en Beleidsanalyse

Michalski, A.

- substantiële publicaties*
- ‘Het EU-voorzitterschap van Denemarken: hoe een buitenbeentje nieuwelingen binnenhaalt’, in: *Internationale Spectator*, september 2002, p. 415-420
  - *Governing Europe: The Future Role of the European Commission*, Clingendael Study, November 2002, 80 p.

Osinga, F.P.B.

- substantiële publicaties*
- ‘Asymmetric Warfare: Rediscovering the Essence of Strategy’, in: Olsen, J.A. (ed.), *Asymmetric Warfare*, Militaarteoretisk skriftserie nr 4 (Royal Norwegian Air Force Academy), p. 267-317

voorts

- 6 overige publicaties (inclusief 4 dagbladartikelen)
- 8 maal optreden als inleider of forumlid
- 29 dagdelen onderwijs (waarvan 1 extern)
- 14 interviews aan schrijvende pers
- 18 interviews aan radio
- 2 interviews aan tv

Pijpers, A.E.

(60 procent Instituut Clingendael, 40 procent docent Internationale Betrekkingen, Universiteit Leiden)

- substantiële publicaties*
- *Een nieuw Europees engagement in het Midden-Oosten? Kanttekeningen bij een moeizame relatie*, Clingendael Essay, maart 2002, 45 p.
  - ‘Die Niederlande’ (samen met Mirjam Terhorst), in: Werner Weidenfeld, Wolfgang Wessels (Hrsg.), *Jahrbuch der Europäischen Integration 2001/2002*, Berlijn/Bonn, Europa Union Verlag, p. 355-360
  - ‘La Position des Pays-Bas dans l’Union Européenne’, in: Michel Dumoulin, Geneviève Duchenne (ed.), *Les petits États et la construction européenne*, Bruxelles, Presses Universitaires Européennes – Peter Lang, 2002, p. 327-344

voorts

- 4 overige publicaties
- 6 maal optreden als inleider of forumlid
- 12 dagdelen onderwijs
- 8 interviews aan schrijvende pers
- 12 interviews aan radio
- 6 interviews aan tv
- *Die organisation des politischen Systems in Europa*, Paper gepresenteerd op conferentie Christen-Democratische posities in Nederland, Duitsland en Europa, Centrum voor Duitsland-Studies, Katholieke Universiteit Nijmegen, 6-7 juni 2002, 9 p.

- *The Netherlands and the Treaty of Nice* (samen met Sander Luitwieler), Paper gepresenteerd op conferentie The Treaty of Nice: national preference formation, interstate bargaining, outcome and ratification, University of Southern Denmark, Odense, 6-7 september 2002, 19 p.
- lid Taakgroep Europese Integratie en Beleidsanalyse
- lid (rapporteur) Adviescommissie inzake de Nota Nieuw Bestek
- vice-voorzitter Stichting Interdisciplinaire Studiegroep Europese Integratie (ISEI), Den Haag
- lid Assemblée Trans European Policy Studies Association (TEPSA), Brussel
- ‘External examiner’, Centre of International Studies, University of Cambridge
- Houder van VIIth Glaverbel Chair in European Politics, Institut d’études européennes, Université Catholique de Louvain, Louvain-la-Neuve, 2001/2002
- Stagebegeleiding M. Terhorst

Rood, J.Q.Th.

substantiële publicaties

- ‘Van Nice naar Laken en verder: een agenda voor de toekomst van de Unie’, in: *Atlantisch Perspectief*, jaargang 26, nr. 1/2, p. 13-17
- ‘Paars in Europa: Nederland als slachtoffer van eigen pragmatisme?’, in: *Internationale Spectator*, april 2002, p. 179-183
- ‘Naar een geloofwaardig Europees buitenlands beleid?’, in: *Internationale Spectator*, juni 2002, p. 316-320
- ‘Commentaar: Europeanisering; legitieme diversiteit en grotere eenheid’, in: C. Hazeu en G. Kronjee (red.), *De vitaliteit van de nationale staat in een internationaliserende wereld*, WRR, december 2002, p. 331-335

voorts

- 3 overige publicaties (inclusief 1 dagbladartikel)
- 16 maal optreden als inleider of forumlid
- 84 dagdelen onderwijs (waarvan 41 extern)
- 3 interview aan schrijvende pers
- 1 interview aan radio
- voorzitter taakgroep Europa
- lid stuurgroep Duitsland Instituut Amsterdam
- lid Commissie Europese Integratie AIV
- voorzitter ISEI
- bijzonder hoogleraar Universiteit Utrecht
- lid algemene Redactie *Internationale Spectator*
- lid redactie *Vrede en Veiligheid*

Wijk, R. de*substantiële publicaties*

- ‘11 september en de nieuwe wereldorde’, in: *Internationale Spectator*, januari 2002, p. 8-11
- ‘Hegemonic Power and het Demise of Multilateralism’, in: *Acta Politica*, 3, 2002, p. 262-282
- ‘NATO is Not Dead’, in: *Atlantisch Perspectief*, nr 7/8, vol. 26, p. 7-9
- ‘Uitbreiding en afbraak van de NAVO’, in: *Internationale Spectator*, november 2002, p. 539-544
- ‘A Dutch Policy Reversal Towards the ESDP’ (met B. Soetendorp), in: G. Müller-Brandeck-Bocquet (red.), *Europäische Aussenpolitik*, (Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden), p. 82-96
- ‘De strategische effectiviteit van machtsinstrumenten’, in: G. Teitler cs. (red.), *Militaire Strategie*, Mets en Schilt, Amsterdam, p. 304-334
- ‘The Limits of Military Power’, in: R.D. Howard en R.L. Sawyer (red.), *Terrorism and Counter Terrorism*, Guilford (McGraw-Hill), p. 505-517
- ‘Amerikaans – Europese tegenstellingen en de crisis in de NAVO’, in: B. Bomert (red.), *Jaarboek Vrede en Veiligheid 2002*, Nijmegen (Centrum voor Internationaal Conflict – Analyse & Management, KUN), p. 61-80

voorts

- 10 dagbladartikelen
- 25 maal optreden als inleider of forumlid
- ruim 100 interviews voor radio, televisie en schrijvende pers
- Venusberggroep (Duitsland), adviescommissie inzake het Europees Veiligheids- en Defensiebeleid. Rapporteerde in 2003
- Task Force on the European Defence Book. Task Force ingesteld na een besluit van de staatshoofden en regeringsleiders tijdens de EU Top van Laken in 2001. Rapporteerde in 2003
- bijzonder hoogleraar Universiteit Leiden
- hoogleraar KMA
- lid van de Raad voor het Defensieonderzoek TNO
- lid van het hoofdbestuur van de Europese Beweging Nederland
- lid van het hoofdbestuur van de Atlantische Commissie
- Distinguished Research Fellow, RAND Europe
- lid algemene redactie *Internationale Spectator*

Afdeling Opleidingen

Bakker, A.G.A.*onderwijsactiviteiten*

- colleges: 6 maal, waarvan:
  - 3x geschiedenis van Europa tussen 1870-1945
  - 2x Brits buitenlands beleid
  - 1x Studium Generale in Utrecht over Religie en Politiek. Behandeld onderwerp: Noord-Ierse problematiek sinds het afsluiten van het Akkoord van Goede Vrijdag

voorts

- interviews:
  - over Lockerbie affaire, Noord-Ierland en de Devolutionproblematiek in het Verenigd Koninkrijk
  - kranten: 4 maal, waarvan 1x *Reformatorisch Dagblad* over het Gemenebest, 2x studenten van journalistieke opleidingen over conflict in Noord-Ierland, 1x *Volkskrant* over houding Blair ten opzichte van de Verenigde Staten.
  - optreden voor radio: 23 keer, voor tv: 5 keer.

Boot-Matthijssen, M.*onderwijsactiviteiten*

- Onderzoek en ontwikkeling onderwijs inzake mensenrechten, rule of law, permanent internationaal strafhof
- Coördinatie en begeleiding Leergang Internationale Politie Oriëntatie i.s.m. LSOP School voor Politieleaderschap
- Coördinatie en begeleiding Good Governance and the Role of the Armed Forces in a Democracy i.s.m. Lesperssi, Jakarta
- Begeleiding werkgroep LBB

onderzoeksactiviteiten

- Onderzoek mensenrechten en oorlogs(straf)recht met betrekking tot internationale veiligheidsvraagstukken

voorts

- participatie conferentie '*International Criminal Law: Quo Vadis?*', Association Internationale de Droit Pénal / Institute of Higher Studies in Criminal Sciences, december 2002, Siracusa, Italië; rapporteur 'Victim's Rights'
- participatie conferentie 'Terrorism and the Military, International Legal Implications, Conference for Lawyers, Policymakers and the Military', 14-15 november 2002, Den Haag

- substantiële publicaties*
- ‘Commentary on the Judgement of the Appeals Chamber, Prosecutor v. Delalić and Others (Celebići), 20 February 2001’, in: A. Klip and G. Sluiter (eds.), *Annotated Leading Cases of International Criminal Tribunals*, Vol. 5, Antwerp: Intersentia 2003
  - Met R. van Elst, ‘Wetsvoorstel internationale misdrijven: Enkele knelpunten en mogelijke verbeteringen’, *Nederlands Juristenblad* afl. 35, pp. 1742-1750 (2002)

- overig*
- Senior editor *Leiden Journal of International Law*, International Criminal Court section
  - Redactielid *Militair Straf- en Tuchtrect* (v.d. Bosch c.s.), commentaar Wet Internationale Misdrijven
  - Max van der Stoep Mensenrechtenprijs (Onderzoeksschool Rechten van de Mens) voor dissertatie *Genocide, Crimes Against Humanity, War Crimes: Nullum Crimen Sine Lege and the Subject Matter Jurisdiction of the International Criminal Court* (Katholieke Universiteit Brabant, 15 februari 2002), Intersentia, Antwerpen/Oxford/New York 2002

Boudewijn, R.

- onderwijsactiviteiten*
- opleidingscoördinatie Opleidingen Europese Integratie
    - onderzoek kaderrichtlijn water voor Taakgroep Beleidsanalyse, ontwikkeling nieuwe programma’s casuïstiek, simulaties t.b.v. syllabi
    - 62 dagdelen onderwijs en training (in Nederland, Polen, Roemenië en België)
    - projectleider ADEPT-Social Affairs/employment programma (voor tweemaal 50 Oost-Europese ambtenaren)
    - acquisitie diverse (nieuwe) opdrachten

- voorts*
- lid Algemeen Bestuur Stichting Jason
  - lid Comité van Aanbeveling “Stichting Historici in Toekomstperspectief” Rijksuniversiteit Groningen
  - lid Taakgroep Beleidsanalyse
  - lid Feestcommissie Clingendael
  - 1 maal interview Poolse tv
  - 1 maal interview NOS tv
  - 2 maal interview weekblad
  - 1 maal interview Radio 1

Eijdsen, R.P. van*onderwijsactiviteiten*

- opleidingscoördinatie: Peacekeeping (PK) opleidingen Defensie, Leergang Internationale Politie Oriëntatie
- 44 dagdelen werkgroepbegeleiding

voorts

- plaatsvervangend hoofd van de afdeling Opleidingen
- hoofd sectie Internationale Veiligheid en Conflictsituaties:
  - acquisitie
  - ontwikkeling onderwijsprogramma's (peacekeeping, Indonesië, politie/LSOP, Natco, defensietrainees)
  - algemene coördinatie programma's
- lid Adviesraad Opleidingen
- lid Haags Platform
- lid EU coregroup on civilian aspects of crisismanagement
- lid sectiehoofdenoverleg

Gonggrijp, T.J.*onderwijsactiviteiten*

- opleidingscoördinator: cursussen Europese integratie
- ontwikkeling simulaties en casuïstiek
- 21 dagdelen onderwijs en training
- werkgroepbegeleiding LBB en ADEPT

substantiële publicatie

- 'De alomvattende benadering van migratie: successen en tekortkomingen van een Nederlands EU-initiatief, met J.W. van der Meulen, in: *Internationale Spectator* 56 (12) december 2002

voorts

- lid Taakgroep Beleidsanalyse
- lid Ondernemingsraad

Grinsven van, P.*onderwijsactiviteiten*

- opleidingscoördinator cursussen Internationale Betrekkingen en Diplomatie:
  - Leergang Buitenlandse Betrekkingen
  - LNV-Leergang Internationaal Beleid
  - LNV-starters (5 keer)
  - Iran-cursus
  - Alumnicursus LOD/LMD
  - Senter
- 20 dagdelen onderwijs en training
- werkgroepbegeleiding LBB, LOD
- ontwikkeling simulaties en casuïstiek

- substantiële publicaties*
- “De Europese Raad tussen marginale aanpassing en radicale hervorming”, in: *Internationale Spectator*, september 2002, p. 421-426 (met J. Melissen)
  - Two Dutch position papers, in: *Enlargement Watch/Agenda 2000-watch* of the Institut für Europäische Politik, Berlin, (no. 3/2000, no. 5/2002) (no. 5 i.s.m. mw drs H.Y.K. Pietersma)
  - 2 overige publicaties (opiniestukken dagbladen)

- voorts*
- 1 interview voor radio
  - lid Adviescommissie inzake de Nota Nieuw Bestek, Instituut Clingendael
  - deelname internationale conferenties met eigen papers

d’Hooghe, I.

(80 procent)

- onderwijsactiviteiten*
- ontwikkeling, coördinatie en begeleiding t.b.v.:
    - Leergang Centraal Azië en Mongolië 2002
    - Leergang Jemen
    - Seminar Internationaal Onderhandelen (2x)
    - Ontwikkeling nieuw selectietraject LCAM 2003
    - LBB
    - LNV-module
    - GIM-V&V
    - 35 dagdelen onderwijs en training
    - ontwikkeling nieuwe lesvormen
    - pre-selectietraject en offerte Basisopleiding Beleidsmedewerkers Buitenlandse Zaken
    - organisatie en dagvoorzitter Actualiteitenseminar

- substantiële publicaties*
- “De gevolgen van ‘11 september’ voor China’s Centraal-Aziëbeleid”, in: *Internationale Spectator*, jrg. 56, nr. 10 (oktober 2002), blz. 485-490
  - 1 overige publicatie

- voorts*
- werkbezoek Brussel t.b.v. Asem-bijeenkomst en kennismaking diverse Centraal-Aziatische ambassades
  - deelname aan conferenties met eigen papers
  - diverse radio interviews over actuele ontwikkelingen in China
  - onderzoek
  - secretaris NGIZ

Keulen, M. van

(vanaf 1 oktober 2000)

- onderwijsactiviteiten*
- projectcoördinator EU-opleidingen ter voorbereiding op de Europese concoursen
  - projectcoördinator Europa cursussen Ministeries van VROM, BZK en Buitenlandse Zaken; Junior Team Europa
  - werkgroepbegeleiding LOD, LCA en ADEPT
  - training Diplomatieke Academie, Roemenië
  - 23 dagdelen onderwijs en training
  - ontwikkeling casuïstiek, syllabi en websites
- onderzoeksactiviteiten*
- 0,4 fte promotieonderzoek Faculteit Bestuur Beleid en Techniek, Universiteit Twente
- voorts*
- lid Ondernemingsraad
  - secretaris Taakgroep Europese Integratie en Beleidsanalyse
  - secretaris Interdisciplinaire Studiegroep Europese Integratie
  - stagebegeleider
  - deelname internationale conferenties met eigen papers
  - 1 overige publicatie (opiniedagblad)

64

Melissen, J.*onderwijsactiviteiten*

- hoofd afdeling Opleidingen
  - supervisie en acquisitie opleidingen
  - advisering buitenlandse diplomatieke opleidingen
  - voorzitter sectiehoofdenoverleg
- 17 dagdelen onderwijs

onderzoeksactiviteiten

- associate editor *Diplomacy & Statecraft*
- managing editor *Discussion Papers in Diplomacy*
- redactielid *Vrede & Veiligheid. Tijdschrift over internationale vraagstukken*
- participatie in conferenties buitenland, met eigen paper
- onderzoek over diplomatie
- onderzoeksproject i.o. van Buitenlandse Zaken

substantiële publicaties

- ‘Multilaterale top is over zijn hoogtepunt heen’, in: *Internationale Spectator*, januari 2002
- ‘De Europese Raad tussen marginale aanpassing en radicale hervorming’, in: *Internationale Spectator*, september 2002 (met Peter van Grinsven)
- ‘Het internationaal leiderscircus in een veranderende internationale omgeving’, in: *JASON Magazine*, 2/2002
- Drie overige publicaties (inclusief 1 opiniestuk dagblad)

voorts

- lid Directieberaad
- lid PR Beraad
- lid Adviesraad Opleidingen
- lid European Forum on Diplomatic Training
- lid Group on Diplomacy, British International Studies Association
- lid Diplomatic Studies Section, International Studies Association
- Fellow, Royal Historical Society
- consultant onderwijs Dubrovnik Diplomatic Summer School
- adviseur BZ, CFSP Working Group on Training (European Diplomatic Programme)
- lid Core EC Group on Training in Civilian Crisis Management
- lid European Forum on Diplomatic Training
- onderzoek voor Directie Voorlichting Buitenland, Buitenlandse Zaken
- Advies Buitenlandse Zaken, toekomstdebat
- 2 interviews aan schrijvende pers
- 2 interviews aan tv

Nollen, S.J.

onderwijsactiviteiten

- opleidingscoördinatie: cursussen Europese integratie
  - curriculum- en productontwikkeling
  - ontwikkeling simulaties en casuïstiek
- 36 dagdelen onderwijs
- onderhandelingsseminars

onderzoeksactiviteiten

- BZK in Europa, Europa binnen BZK. Onderzoek naar de behoefte van BZK medewerkers van opleidingen met een Europees karakter, februari 2000

voorts

- hoofd sectie Europese Samenwerking:
- acquisitie
- lid Taakgroep Beleidsanalyse
- algemene coördinatie sectie programma's
- lid Adviesraad Opleidingen

Pietersma, H.Y.K.

onderwijsactiviteiten

- opleidingscoördinatie en curriculumontwikkeling:
  - Leergang Midden-Europese Diplomaten
  - Leergang Oost-Europese Diplomaten
  - Alumni cursus Midden-Europese Diplomaten
  - Project Institutionele Opbouw Diplomatieke Academie Roemenië
  - Seminar Bosnische ambtenaren
  - 19 dagdelen onderwijs
  - werkgroepbegeleiding LCA

substantiële publicatie – artikel in: *Enlargement Watch/Agenda 2000*, no. 5, jrg. 2002, Institut für Europäische Politik, Berlin (met P. van Grinsven)

voorts – lid werkgroep elektronisch evalueren
– missie Diplomatieke Academie Roemenië

Ton, R.S.

onderwijsactiviteiten – opleidingscoördinatie:
– Leergang Buitenlandse Betrekkingen
– Leergangen voor buitenlandse diplomaten
– internationale opleidingen voor vakministeries
– seminars Internationaal Beleid
– trainer internationaal onderhandelen
– begeleiding projectgroepen
– voorzitten van debatten en panels
– 56 dagdelen onderwijs

voorts – hoofd sectie Internationale Betrekkingen en Diplomatie
– algemene coördinatie opleidingen en projecten van de sectie IB&D
– acquisitie en advisering diplomatieke opleidingen (binnen- en buitenland, inclusief institutionele ontwikkeling)
– curriculum ontwikkelen en opstellen opleidingsplannen
– ontwikkeling alumnibeleid LBB
– training van Finse diplomaten in Europese integratie in Helsinki
– missie Paramaribo, Suriname, training en ontwikkeling projectplan
– missie Addis Abeba, Ethiopië, hervatting programma Economisch management
– lid overleg sectiehoofden
– voorzitter sectieoverleg IB&D
– lid PR-beraad
– lid werkgroep elektronisch evalueren
– lid Adviesraad Ethiopië
– secretaris Adviesraad Opleidingen
– bestuurslid Stichting Terre des Hommes

Vijsma, R.B.

onderwijsactiviteiten – opleidingscoördinatie Peacekeeping (PK) opleidingen Defensie
– begeleider/inleider Internationale Veiligheids cursussen:
– Cursus Internationale Veiligheid
– Cursus Crisisbeheersing

Wassen, W.J.*onderwijsactiviteiten*

- opleidingscoördinatie:
  - Leergang Topmanagement Defensie (programmering en begeleiding)
  - Cursus Militaire attachés (co-productie met afdeling Interservice opleidingen van het Instituut Defensie Leergangen)
  - casus t.b.v. de Middle Management opleiding van de Koninklijke Luchtmacht

Bureau Externe Betrekkingen**Project Manager****Postma, T.J.***consultancy*

- Roemenië: inceptiemissie van het project ‘Strengthening the Capacity of the Ministry of European Integration’ (MEI). In samenwerking met ROI, Opleidingsinstituut voor de Rijksoverheid en gefinancierd door het MATRA programma van het Nederlandse Ministerie van Buitenlandse Zaken
- Roemenië: Training Needs Assessment voor het Roemeense Presidentiële Apparaat. Gefinancierd door het United Nations Development Programme (UNDP)
- Bolivia: advies aan de Minister van Energie over onderhandelingen rondom de export van vloeibaar aardgas
- Wenen: ontwerp en uitvoering van een ‘Experimental Advanced Course’ voor beoogd leiders van inspectieteams van de Comprehensive Nuclear Test-Ban Treaty Organization (CTBTO)
- Roemenië: inceptiemissie van het project

68

trainingsactiviteiten

- diverse lezingen, workshops en trainingen over onderhandelen en conflicthantering voor academische, militaire en diplomatieke instellingen in Kroatië, Suriname, Rusland, Ierland, Georgië, Schotland en Italië
- tientallen trainingen en workshops over onderhandelen en conflicthantering voor Nederlandse en buitenlandse diplomaten, ambtenaren en militairen

Bibliotheek en Documentatie**Molenaar, A.**

- redactie van de C-Mail die maandelijks verschijnt

Ankeren, S. van

- samenstelling evenementenagenda t.b.v. de Internationale Spectator, C-Mail en intern gebruik
- redactie van de C-Mail die maandelijks verschijnt

III STAF CLINGENDAEL

Staf Clingendael (indien niet anders is aangegeven) per 31 december 2001

Afdeling/functie

Naam

Directie

directeur	prof.dr A. van Staden
adjunct-directeur	drs P.W. Meerts
wetenschappelijk adviseur	drs H.H.J. Labohm
wetenschappelijk adviseur	genmajmarns b.d. mr drs C. Homan
wetenschappelijk adviseur	prof.dr R. de Wijk
directiesecretaresse	mw J.A. Gerharz

Afdeling Onderzoek

hoofd	prof.dr J.Q.Th. Rood
plv. hoofd	dr P. van Ham
wetenschappelijk medewerker	ir T.P. Bouta
wetenschappelijk medewerker	prof.dr ir G.E. Frerks
wetenschappelijk medewerker	drs L. van de Goor
wetenschappelijk medewerker	mw dr M. Huber
wetenschappelijk medewerker	drs D.A. Leurdijk
wetenschappelijk medewerker	mw prof.dr J.G. van der Linde
wetenschappelijk medewerker	drs J.W. van der Meulen
wetenschappelijk medewerker	mw dr A.K.G. Michalski
wetenschappelijk medewerker	lkol F.P.B. Osinga
wetenschappelijk medewerker	dr A.E. Pijpers
wetenschappelijk medewerker	dr E. Rogier
wetenschappelijk medewerker	mw drs S.E.M. Verstegen
wetenschappelijk medewerker	ir J. de Zeeuw
hoofd secretariaat	mw B. Leiteritz
secretaresse	mw C.S. Abdul Wahid
secretaresse	mw D.L. Kranendonk-Wierenga
secretaresse	mw E.F. Muntinga

Afdeling Opleidingen

hoofd	dr J. Melissen
plv. hoofd	lkol R.P. van Eijnsden
wetenschappelijk medewerker	drs A.G.A. Bakker
wetenschappelijk medewerker	lkol L.W. den Biggelaar
wetenschappelijk medewerker	mw dr M. Boot-Matthijssen
wetenschappelijk medewerker	drs R. Boudewijn
wetenschappelijk medewerker	mw drs E.M. Bredt
wetenschappelijk medewerker	ktz b.d. R. Casparie
wetenschappelijk medewerker	mw drs T. Gonggrijp

wetenschappelijk medewerker
 wetenschappelijk medewerker
 wetenschappelijk medewerker
 wetenschappelijk medewerker
 wetenschappelijk medewerker
 wetenschappelijk medewerker
 wetenschappelijk medewerker
 wetenschappelijk medewerker
 stafassistent
 coördinator organisator
 medewerker didact. en organ. ondersteuning
 hoofd secretariaat
 secretaresse
 secretaressse
 secretaresse
 secretaresse
 secretaresse

drs P.C.J. van Grinsven
 mw drs F. Hoogeveen
 mw drs I.M.A. d'Hooghe
 mw drs M. van Keulen
 ktz b.d. drs W.J.J. van der Knaap
 mw drs S.J. Nollen
 mw drs H.Y.K. Pietersma-Grit
 drs R.S. Ton
 W.J. Wassen
 aoo R.B. Vijsma
 mw S.M. Vogelsang
 mw C.J. van Egmond-Boeye
 mw C.C.Y.W. ten Have
 mw D.M. Belfor
 mw R.R. Isri-Jitan
 mw C.M. Lentze-Zammito
 mw M. van Oudheusden
 mw C. Veltkamp

Stafbureau Externe Betrekkingen

hoofd
 plv hoofd
 wetenschappelijk medewerker
 staf-assistent

drs P.W. Meerts
 drs Th.J. Postma
 mw drs A.C. Gans-Pronk
 mw E.H. Houpt

Stafbureau Internationale Spectator

hoofdredacteur
 eindredacteur
 eindredacteur

prof.dr A. van Staden
 drs G.J. Telkamp
 drs P.A. Schregardus

Stafbureau Informatisering

hoofd
 systeembeheerder

drs G.W. van der Velden
 dhr B. Martinez Mayans

Stafbureau Bedrijfsvoering

hoofd
 managementassistente
 receptioniste/telefoniste
 receptioniste/telefoniste
 beheerder
 bode/huismeester

dhr R.E. de Boer
 mw M.C. Mennes-Leijh
 mw E. Oliehoek-Vergeest
 mw M.J. Velders
 dhr A.H.I.M. Nieuwenhuis
 dhr M.A. William

Stafbureau Financiële Administratie

controller

dhr R.E. de Boer

hoofd/administrateur

dhr S. Boejharat

boekhoudassistent

mw H. Gangadajal

Stafbureau Bidoc

hoofd

dhr R.E. de Boer

plaatsvervangend hoofd

mw S. van Ankeren

informatiespecialist

mw drs A.C. Molenaar

Nederlands Genootschap voor Internationale Zaken

administratief medewerker

mw J.M. Schneiders-van Schie

